Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 218 (11416) 1980 чылдың сентябрь 18, четверг 1925 чылда үндезилеттинген Өртээ 2 көп.

ОРБИТАДАН ЧАА МЕДЭЭЛЕР

УЖУДУУШКУННУҢ БАШКАРЫЛГА ТӨВҮ. (СЭТА). «Салют-6» эртем станциязынга Леонид Попов болгаш Валерий Рюмин олар 160 ажыг хүннерниң дургузунда ажылдап турар.

Черниң бойдус байлактарын шинчилээриниң болгаш долгандыр турар чүүлдерни өөрениириниң делгем программазынга дүүштүр кургаг черниң кырын болгаш далайлар делгемнерин хайгаарап көөрүн космонавтылар уламчылап турар. Чижээ, Индий океанның чалгыгларын, Саргассово, Кариб далайларның болгаш Мексика мугулдурунуң районнарынга хайгааралдыкыннарны экипаж кылган.

Чер чоогунуң орбитазынга экипаштың узун хуусаалыг ажылының үезинде эң чугула сорулгаларның бирээзи болза деңзи чок байдалдың болгаш космоска ужудуушкунуң өске-даа факторларының бедик шынарлыг үнүштерниң өзүлдезинге салдарының дугайында медээлерни алыры болуп турар. Биологтарның сүмелээнин ёзугаар чорудуп турар элээн каш эртем шенелделери ол сорулганы боттандырарының чугула кезии болур. Чамдык үнүштерниң чедиишкинниг өзүлдези шенеттингенин космонавтылар радио харылзаазын дамчыштыр дыңнаткан.

Узун хуусаада ажылдаар орбита аппараттарын тургузар дуржулганы байыдар сорулга-биле «Салют-6» станцияның системаларының база агрегаттарының байдалын космонавтылар хынап көрген. Чижээ, ийи чылдар дургузунда ажыглаваан курлавыр шимчедикчини хөделдирип ажылдаткан.

Сентябрь 17-де космонавтылар технологтуг шенелделерни кылган, станцияның өрээлдерин арыглаан, күш-дамырның сула шимчээшкинин кылган.

Космонавтылар Леонид Поповтуң болгаш Валерий Рюминниң кадыкшыл байдалы эки.

Тываның ажыл-ишчилери онгу беш чылдын планнарын бүрүн күүседир дээш шалыпчы ээлчегде хаара туттунган

СЭКП-ниң XXVI СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

ШАК-ҮЕ МАНАВАС

Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң тараажылары өске ажыл-агыйларга бодаарга, чаагай дүжүттү өстүргеш, ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринден эгелээш, бо чугула кампанияны дүрген доозарының бүгү хемчеглерин ап турар. Бо хүннерде № 1 хову-трактор бригадазы Улуг-Ховунуң соңгу талазында чыл бүрүде ажыглап келгени ипатовчу арга ёзугаар участок бүрүзүнде ажылдың фронтузун калбарткан.

Хову «корабльдериниң» сүрүштүр кескен шөлүг хоор-сарыг дилиндектер бооп ыңай-бээр шөйлүп чоруй баргылаан. Комбайннарны ынчаар бөлүк-бөлүк аайы-биле ажылдадыр чорук оларның техниктиг ажаалдазын чорударынга, тарааны шаңче сөөртүрүнге, ажылды башкарарынга эптиг.

Чамдык участоктарның бир гектарындан-на 24 центнер дүжүттү ап турар. Хайырактың ховузундан 1652 тонна тарааны совхоз төвүнде шаңче сөөртүп чедирген. 420 тонна кызыл-тасты күрүнеге саткан.

Бригадада 20 ажыг комбайнның 12-зи сыпта тарааны дорт кестирип ажаап турар, артканнары чыттыр кестирерин үргүлчүлевишаан. Ажаалдада хаара туттунган механизаторларны 6 звено кылдыр үскен, тус-тус звено бүрүзүнде ажылдың хыналдазын чорудар улусчу контрольдуң төлээзи, үрелиишкинни чайладыр септекчи-эптекчи быжыглаттынган.

Дүжүт ажаалдазында шылгарап турар хүнүнүң маадырлары — мурнакчыларны холбаштырып турар кол чүүл онаашкан ажыл дээш харысалга. Шаңга-даа, бригадагадаа баргаш көөрге, шалыпчыларның ажылга харысалгазы оларның ёзулуг ажыл-херектери-биле бадыткаттынар.

№ 8 комбайнның штурвалында Лазо Монгуштуң дугайында чылыг сөстерни бригада кежигүннери хөйнү чугаалап турар. Ажаап алыышкынның хүн бүрүзүнде бедик темпини канчап чедип ап келгенин оон айтырарывыска, мынча дээн:

— Темпини алыры тараа сывындан база хамааржыр — дигеш, ол уламчылай-дыр.— Чаагай үнген тараага ажылдаарга эки-ле! Ажаалданы дүрген эгелээш, дүрген доозары солун-даа, харысалгалыг-даа! Дүрген кестирип, шынарлыг бастырып кириптерге, дыш безин уттундура бергилээр. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бедик харысалгалыг болурун күзээр.

Шынап-ла, Л. Монгуш сөзүнге ээ болуп шыдаарын оон хүн бүрү күүседип турар үлүг нормазы херечилеп кээр. Аныяк механизатор СЭКП-ниң XXVI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш шалыпчы күш-ажылчы ээлчегге турупкаш, сезон дургузунда 450 гектар шөлдүң тараазын ажаап алырын хүлээнген. Ол хүнде-ле 15,5 га черниң дүжүдүн бастырар тургаш, чамдык хүннерде 24 гектар чедирип, онаалданы 140—150 хуудан кудулатпайн келген.

Л. Монгуш улусчу контролер хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, ажаалданы чидириг чокка кыска хуусаада шынарлыг доозар дээш сагыш човап чоруур. Четпестерге эптеш чок кижилерниң бирээзи. Оон эки үлегерин элерген, онаашкан ажылынга ээ-харысалгалыг шалыпчыларның саны өспүшаан. Комбайнер Николай Тимошков, чолаачы Борис Хохлов, септелгени харылап турар Игорь Копсев болгаш өскелер-даа дүжүттүң салым-чолу дээш шудургу ажылдап турар.

Ажаалдада хаара туттунган хамык машина-техника бригада төвүнде мөөннеттинген. Үүрмек септелге кылырынга техниктиг дуза чедирер бир автомашинаны быжыглаан. Ону чолаачы — дүнзаалакчы И. Копсев башкарып турар. Ол үрелген кезектерни автогени-биле-даа, электриликтиг дүнзаалаашкын-биле-даа эдип, кылып, дүнзаалап бээр.

Ажаап алыышкында ниитизиниң херээ дээш сагыш аарывас, шүшпен, чалгаа ийи-чаңчыс кижилерниң барын агроном Василий Игнатьевич Иконников салаа базып санап, сеткилинден хомудап, оларның чамдыктарынга бистерип ужураштырган.

Таптыг-ла ийи шак турда тараа кестирген комбайнерлер дүштеки чемин чип доозупканда, 35—74 дугаарлыг автомашина комбайнерлер чанынга доктаап турупту. Оон чолаачызы А. Түгер-биле чугаалажы бээривиске, комбайннардан шаңга чедир сес хире километр черге дүъш төңгүжеге кирип чүгле чаңгыс рейс кылган болду. Бо чижектен безин алгаш көөрге, бригада төвүнде күш-ажылдың быжыг сагылгазы чуруму тургустунмаан.

Ажыл шагы барымдаалавас А. Түгер, арагага хандыкшыыр И. Петров ышкаш кижилерден ажаалдага чүге шаптык ужураштырып турарын айтырарга «ажылдаарын-даа, канчаарын-даа туравыс билир, алыр шалыңывыстың 75 хуузун дөмей-ле ап турар бис» деп каарлар.

Бо бүгүнүң уржуунда шөлдү дургаар бункерлер чык долу тараалыг комбайннар каракка чаржынчыг чыскаалыпкан тургулаар.

№ 1 хову-трактор бригадазында Кызылдың № 1 АТБ-зинден — 5, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазындан — 5 районнуң «Сельхозтехниказындан» — 5, шупту — 15 автомашина ажылдап турар. Командировкалап келген чолаачыларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг бүгү байдалдар тургустунган турбуже, олар бо хүнге чедир орта ажылче үнмейн турар. Ол чолаачылар боттарынга быжыглаан машиналарны кара туразында ажыглап тараа сөөртүрүнге киришпейн, шуут читкилей бээр таварылгалар база бар.

Хөй ажыл шагын үзүп келген кижилерге Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазындан келген И. Петров, № 1 АТБ-ден — М. Морозов олар хамааржыр. Ылангыя № 53-76 машинаның чолаачызы Петров дээрзи хүнүнүң чыгыы ээрип кээп, кайы-хамаан чок халдып тургаш, тараа чүдүрген автомашиназын аңдарып, аварияга таварышкан. Арагага суңдулуг ол чолаачы машиназын үреп тоймаглааш ону шаң чанынга ээн каапкаш, бодун шуут ис чок чиде берген.

Агроном В. Иконниковтуң тайылбыры-биле алырга, чүък сөөртүр автомашиналар чедишпезинден ажаалданың темпизи кудулаан, а шак-үе ба[illegible] агаар-бойдус ширин кынып, хар-хыраазын дөгеп кээр үе ырак эвес.

Л. САЛЧАК.
«Шынның» корр.

ЧУРУКТАРДА: комбайнер Л. Монгуш (үстүнде); чолаачы Б. Хохлов.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР

Көдээ ишчилерниң мурнунда эң-не харысалгалыг үе—кыштаглаашкын бо келген. Амгы үеде хөй ажылдар—дүжүт ажаалдазы, малга чем белеткели, өдек-кыштагны кышка белеткээри—капсырлашкан, ам оларны кандыг хуусаада, кайы хире шынарлыг кылганындан малдың бо чылын канчаар кыш ажары хамааржыр апаар.

Сентябрь 15-те байдалды алырга, малга чем белеткелинде чүгээр кылдыр санап болур чүве сенаж болгаш сиген далганың белеткеп турары. Амдызында план күүсеттингелек бол (97,5 база 99 хуу), сигенге деңнээрге эки шынарлыг, хоолулуг ол чемнерни элээн хөйнү белеткээн. Дүжүт ажаалдазынга хамаарыштыр чүгээр деп демдеглеп болур факт—1 гектардан ап турар тарааның-даа, картофельдиң-даа дүжүдү эрткен чылдыындан бичии бедик болуп турар. Мөңгүн-Тайга район сиген белеткээр планың 66 хуу ажыр күүсеткен. «Кызыл-Тук», «Хемчик», «О. Шынаа», «Нарын» совхозтар бөдүүн чемин белеткээр даалгаларындан ажыр белеткээн.

А өскелер? Хөй кезии чыдып каап турар. Оларның аразында «Ак-Чыраа», «Шивилиг» совхозтар план күүселдезин 15 хуу безин чедирбээн. Мурнуку чылдарны бодаарга чаъс-чаашкынныг, оът-сиген эки үнген бо чылда мындыг ажыл-агыйжы эвес чорукту чүгле чамдык удуртукчуларның организакчы ажылының четпези-биле тайылбырлаар апаар. Моон уржуу кеску: чайгаар үнген болгаш тарааи сиденнерни эрткен чылдыындан 5,7 муң тоннаны эвээшти белеткээн, азы план күүселдези чүгле 55,1 хуу. А эрткен чылдың бо үеде 81 хуу турган. Азы ажыл-агыйлар сенаж салырын көвүдеткен бе? Чок. Харын-даа 7,4 муң тоннага эвээжээн. Муң-не харын сиген далганы белеткээринде шоолуг эвес (397 тонна) өзүлде бар.

Сенаж белеткээриниң планын Кызыл район 3,7 катап ажыр күүсеткен, бо дээрге эки көргүзүг-дүр, ынчалза-даа бо талазы-биле Таңды районнуң чедишкиннерин онзалап демдеглезе чогуур. Чүге дээрге, бирээде, ук районнуң ажылчы-ишчилериниң белеткээн сенажының ниити хемчээли кызылчыларныындан 3 катап хөй, ийиде, бүгү ажыл-агыйлар планнарын күүседипкен. Мал чеминиң бо чугула хевирин белеткээринге тандыжыларның мергежип бар чоруурун чылдан чылче экижип турар көргүзүглери бадыткап турар-дыр. «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың [illegible] хостуу», «Улуг-Хая», «Хадын» совхозтар, Каа-Хемниң чамдык ажыл-агыйлары сенажты хөйнү белеткээн. Сиген далганы белеткээринге тандыжыларның шылгарааны (152 хуу) база-ла таварылга эвес. Кызыл, Бии-Хем, Каа-Хем районнар планнарын база ажыр күүсеткен. Эрзин районнуң ажыл-агыйлары бо үнелиг мал чемнерин шуут белеткевейн турар. Тес-Хем районда оларның хемчээли чөгенчиг эвээш.

Ниитизи-биле ап көөрге, мал чемин мурнуку чылдардан хөйнү белеткеп алыр арга турбуже, байдал ол үеден эки дээрзи илден. Темпини кудулатпайн, ам-даа немелде чемни ап болур. Ынчангаш чайгаар үнген болгаш тарааи сиген шөлдеринге ажылды улам бүдүрүкчүлүг уламчылаар, саван, тараа кудуруун ыныры организастаар херек. Малды хүр кыш ажарының эң-не кол магадылалы мал чемин болдувары-биле хөйнү белеткеп алыры дээрзин көдээ ишчи бүрүзү медерел билген турар ужурлуг.

Тараа кылдыр алырыңдан ангыда мал чеминиң улуг курлавыры болур дүжүттү республикада канчаар ажаап турары? Дүжүдүн алыр ужурлуг шөлдүң ниити хемчээли — 243,8 муң гектар. Кестирген шөлдүң 69,6 хуузунда тарааны бастырган, 37,7 муң тонна тараа шаңнарда дүшкен. Ол хөй бе? Эрткен чылын бо үеде шаңда тараа 63 муң тонна чедип турган болгай. Моон алгаш көөрге, темпи чавыс. Кестирген тарааны ажаап алыры хожудап турар. Үнген дүжүттүң үштүң бириндеи эвээш кезиин кестирип, бастырган. Эрткен чылдың бо үезинде ниити шөлдүң дең кезиинден тарааны бастырган турган.

Ам бо хүннерде ынчаардагы ниити темпиден чүгле «Тыва», Тока аттыг, «Улуг Октябрь», «Тиилелге» совхозтар, Дуржулга станциязы мурнап чоруп турар. Барыын-Хемчик, Эрзин, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнар тергиин хожудаашкынныг ажылдап турар. Сөөлүнде адаттынган ийи район кайызы-даа 29,8 муң гектар черниң дүжүдүн ажаап алыр тургаш, оон чүгле 16-18 хуузун кестирген.

Ажаалданың узамдыкканының чылдагааннары бүгүдеге билдингир: дүжүт ажаар техниканы өй-шаанда, шынарлыг септевээн, оон ажыглалы багай, депшилгелиг аргаларны четпес нептерегкен, комбайнерлер чедишпес, кижилерниң ажылдаар, чурттаар байдалдарын экижитпээн, чамдык удуртукчулар, специалистер күш-ажылды багай организастап, кижилер-биле ажылды сулараткан. Бо четпестер чылдың-на катаптап турары кымда-даа чажыт эвес. Оларны эдер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап-даа келген. Ынчалза-даа байдал ам-даа экиживейн турары бо күскү хову ажылдарында хожудаашкын организас чок чорук база катап бадыткап турар. Районнарның партия, совет ажыл-агый органнары бүгү-ле хемчеглерни ап тургаш, кыштаглаашкын мурнунуң ажылдарын чедишкинниг доозар хүлээлгелиглер.

Свердловск обласка чораан

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев Свердловск обласка барып чораан. Көдээ ажыл-агыйлыг элээн каш районнарга ол баргаш, дүжүт ажаалдазын организастааны-биле таныжкан. Көдээ ажыл-ишчилерниң күш-ажылының болгаш амыдырал-чуртталгазының байдалдарының дугайында, СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты чорудуп турарының болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң дугайында ажыл-агыйлар удуртукчулары-биле специалистер болгаш механизаторлар-биле, фермалар ажылдакчылары-биле беседаларның үезинде чугаалажып көрген.

Областың партия организациязының удуртукчулары-биле беседаны база кылган. СЭКП ТК-ның июнь (1980 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге болгаш эш Л. И. Брежневтиң Пленумга, а ол ышкаш Алма-Атага болган байырлыг хуралга айтырыышкыннарынга дүүштүр бүгү курлавырларны онгу беш чылдың планнарын долдур болгаш ажыр күүседиринге бүрүн ажыглаарының эргежок чугулазын ол беседа үезинде онзалап айыткан.

М. С. Соломенцевти СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары Б. Н. Ельцин, Свердловск облкүүскомунуң даргазы А. А. Мехренцев олар үдеп чорааннар.

СЭТА.

БЕРЛИНДЕ КОНФЕРЕНЦИЯ

БЕРЛИН. (СЭТА). Парламентилер аразының эвилелиниң конференциязы республиканың Берлинде ордузунда ажыттынган. 80 ажыг күрүнелерниң делегациялары оон ажылында киржип турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединиң Даргазы, ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң даргазының оралакчызы В. П. Рубен совет делегацияны баштап чоруур.

Кижи төрелгетенге эң чугула амгы үениң айтырыглары — тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң айтырыглары, Чоокку Чөөн чүкте, Индий океанның болгаш Персид мугулдурунуң районнарында тургустунган байдалды болгаш экономиктиг база социалдыг чугула айтырыгларны конференцияга чугаалажып көөрү-биле киирген.

Герман Демократтыг Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер конференцияның киржикчилеринге байыр чедирген болгаш маргылдаалыг айтырыгларны, чөрүлдээлерни тайбың арга-биле таарыштыр шиитпирлээр дээш делегей күженишкиннеринге, өртемчей кырынга быжыг тайбыңны хандырар херекке парламентарийлерниң чыыжы чугула салыышкынны киирер дээрзинге идегелди илергейлээн. Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин соксадыр сорулгалыг чугула инициативаларны Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер сөөлгү үеде кылганын ол демдеглээн.

Парламентилер аразының эвилелиниң күүскомунуң даргазы Р. Кальдера (Венесуэла) конференцияның киржикчилериниң мурнунда турар сорулгаларның дугайын чугаалаан.

Шуулган киржикчилериниң адрезинге Каттышкан Нациялар Организациязының чиңгине секретары К. Вальдхаймның байыр чедирген чагаазын конференцияга база номчаан.

КҮҮСЕТТИНГЕН

«Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйның коллективи СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур 1981 чылдың бирги кварталының планныг онаалдаларын күүседир хүлээлгени алган. Чедиишкиннерге сорук кирген ажылчы-ишчилер бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап келген. Беш чылдың планныг онаалдаларын аңныыр ажыл-агыйы август айда-ла бүрүн күүсеткенин рапорттаан.

Кол-кол көргүзүглерниң күүселдезин алгаш көөрге, ында беш чылда өлүк планы 372,6 муң рубль турда, ону 537,2 муң рубльге азы 144 хуу, дилиг материалдары болгаш тудуг ыяжының белеткелиниң планы беш чылда көрдүнгениниң ёзугаар 362,3 муң рубль болза, херек кырында 440,8 муң рубльге күүсеттинген. Беш чылда ниити продукция бүдүрериниң планныг онаалдазы 1325 муң рубль турган болза, херек кырында 1374,8 муң рубль кылдыр күүсеттинген.

Коллективтиң мурнунда салдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге төлептиг үлүүн киирип турар бригадалар болгаш тус-тус мурнакчылар эвээш эвес. Кара-оол Иргиттиң, Даваа Ооржактың аңчылар бригадалары беш чылдың планныг онаалдаларын В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 110 чыл оюнда күүсеткен болгаш ам он бирги беш чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. Ол бригадалар СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киржип, мурнунда алган социалистиг хүлээлгелерин эде көргеннер. Ук бригадалар Карл Маркс аттыг, «Октябрь 30 чылы», «Хөндергей» совхозтарда бирээзинге-ле 500 баш хой кирер үлегерлиг дөрт кажааларны бедик шынарлыг кылдыр тудуп хүлээткеннер.

Ол ышкаш ыяш белеткекчилерниң Чамыян Сарыг-оолга удурткан бригадазы беш чыл планын база хуусаа бетинде күүсеткен. Николай Баскаков беш чылды В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 110 чыл болган оюнда күүседипкен. К. Иргиттиң, Д. Ооржактың, Н. Баскаковтуң мурнакчы бригадалары амгы үеде тоорук-таары-биле тайгаже аъттанып-каннар. Олар 70 тоннадан эвээш эвес тоорукту белеткээр хүлээлгелиглер.

«Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының коллективи күженишкинниг ажылдап, беш чылдың планындан ажыр 200 муң рубльдиң продукциязын сайгарарын шиитпирлээн.

А. ДОНГАК.

ТАЙБЫҢ КАМГАЛАЛЫНГА

Доктаамал эрттирип турар чаңгыс аай политхүннү бо удаада сентябрь 19-та «Тайбың дээш демисел» деп темага тураскаадыр кылдыр шиитпирлээн. Ук хүннү организастап эрттирериниң дугайында планнарны чер болгаанда ажылдап кылган. Тайбыңны быжыглаарынга хамаарышкан янзы-бүрү хемчеглерни ол хүн организастап чорудар. Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге лекция, беседалар ужуражылгалар, хуралдар болуп эртер.

[illegible] тайбың дээш совет кижилерниң чүткүлү улуг. Олар боттарының тургузукчу күш-ажылы-биле Төрээн чуртун улам бай шыдалгыр болдуруп, тайбыңны быжыглаарынга салыышкынын киирип турарлар. Тайбың камгалалынга тураскааткан политхүнде Тайбың фондузунга тус-тус коллективтерниң, хамаатыларның эки тура салыышкыннарын база организастап чорудары көрдүнген. Тайбың камгалалынга тураскааткан политхүнге идепкейлиг [illegible] турар сорулга.

Гаванага чугаалажыышкыннар

ГАВАНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Кубаның Коммунистиг партиязының удуртулгазының болгаш чазааның чалааны ёзугаар албанның найыралдыг аян-чоруун кылып ында чеде берген СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң болгаш Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастронуң аразынга чугаалажыышкыннар аңаа болган.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге белеткелдиң Совет Эвилелинде чоруп турар дугайын А. А. Громыко чуректиг ханызындан найыралдыг болгаш бот-боттарын бүрүн билчириниң байдалынга болган чугаалажыышкыннарның үезинде Ф. Кастрога чугаалап берген. Кубаның Компартиязының II съездизин чыылдырары-биле холбаштырган хемчеглерниң дугайында Ф. Кастро база чугаалаан.

ССРЭ-ниң болгаш Кубаның аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам калбартырының айтырыгларын чугаалажып көрген.

Ийи талаларга сонуургалдыг делегейниң эң чугула хөй айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарының сонуургазы болган. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын камгалаарынче болгаш быжыглаарынче, айыылдыг эндере чепсегленишкиннерни соксадырынче, боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле практиктиг хемчеглерни херек кырында кылып эгелээрин хандырарынче, делегей ареназында чөрүлдээлиг байдалдарны чөптүг-биле политиктиг шиитпирлээринче угланган күженишкиннерни тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелер-биле демнежип алгаш, уламчылаар чүткүлдүүн ийи талалар бадыткаан.

Хостуг болгаш хамаарышпас хөгжүүр боттарының эргезин камгалап турар улустар-биле ССРЭ-ниң болгаш Кубаның эп-сеткил каттыштырылгазын чугаалажыышкыннарның киржикчилери бадыткаан.

Делегейниң бүгү кол айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш Кубаның туруштарының дүгжүп турарын чугаалажыышкыннар бадыткаан.

ССРЭ-ниң Гаванада элчин черинге дүштеки шайлалга болган. Ф. Кастро, К. Р. Родригес болгаш Кубаның Коммунистиг партиязының болгаш чазааның өске-даа удуртукчулары аңаа олурушкан. А. А. Громыко болгаш Ф. Кастро олар найыралдың дашкаларын көдүрген.

КОЛ АССАМБЛЕЯ СЕССИЯЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Эң-не хөй киржикчилиг делегей шуулганы — Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының XXXV сессиязы ында ажыттынган. Оон ажылында 150 ажыг күрүнелерниң делегациялары киржип турар.

Эрткен чылгы сессиядан бээр үеде делегейде политиктиг хөгжүлдениң түңнелдерин амгы сессия чугаалажып көөр. Дүүшкүрлүг чорукту чавырылдырар, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, улустар аразынга кады ажылдажылганы болгаш бот-боттарын билчириниң ёзузун быжыглаар дээш делегей ареназынга демиселге сессияның шиитпирлери салыышкын болур. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның күженишкиннериниң ачызында чогум-на ындыг чугула айтырыглар Ассамблеяның хүн айтырыгларының төвүнде туруп турар. Сессияга чугаалажып көөрү-биле 125 айтырыгларны киирген.

Баштайгы ээлчеглиг хуралды Кол Ассамблеяның даргазы Салим А. Салим (Танзания) ажыткан. КНО-нуң кежигүнүнге 154-кү күрүнени — Кариб далайга Британияның колониязы болуп чораан Сент-Винсентини болгаш Гренадинни ол хуралга хүлээп алган. Бо чылдың августуң төнчүзүнде Кол Ассамблеяның тускай сессиязынга Африкада аныяк республика — Зимбабвени КНО-нуң 153-кү кежигүнү кылдыр нациялар ниитилежилгезиниң хүрээлеңинге хүлээп алган.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Партийжи амыдырал

УДУРТУЛГАДАН КОЛ ХАМААРЖЫР

Бистиң районнуң экономиктиг, социал болгаш культура амыдыралының эң чугула айтырыгларын шиитпирлээринге районнуң комсомол организациязы идепкейлиг рольду ойнап турар. Амгы үеде бисте комсомолдуң 72 эге организациязы бар. СЭКП райкому, оон бюрозу комсомолга партийжи удуртулганы экижидеринче, аңаа коммунистерни быжыглаарынче доктаамал кичээнгейни салып келген.

Районнуң партия организациязы комсомол организациязын организастыг болгаш политика талазы-биле быжыглаарынче, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга комсомолдуң ролюн бедидеринче угланган ажылдарны чорудуп келген. Комсомол ажылы, аныяктар кижизидилгези-биле холбашкан айтырыгларны районнуң XXV партия конференциязының соонда партия райкомунуң бюрозунга алды катап чугаалашкан, комсомол организацияларынга удуртулга талазы-биле партияның үш эге организациязының отчёттарын дыңнаан, ВЛКСМ райкомунуң ажыл-чорудулгазының дугайын ийи удаа чугаалашкан.

Эрткен чылдың майда «СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр комсомол организацияларынга партийжи удуртулганы күштелдирер болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге оларның ролюн бедидер талазы-биле сорулгалар дугайында» айтырыгны партия райкомунуң пленумунга чугаалажып, тодаргай сорулгаларны салган.

Ол ышкаш комсомолда ажылдап турар аныяк коммунистерниң семинар-хуралын районга чыл бүрүде эрттирип турары ажыл-херекке эки салдарны чедирген. Ол семинар хуралдарга комсомол активиниң ажылының арга-дуржулгазын солчуп, аныяктарның кижизидилгезинге партия организацияларының салдарын күштелдирер талазы-биле чугула сорулгаларны комсомол активинге дыңнадып турар.

Партия организацияларының удуртулгазы-биле комсомол организациялары улус ажыл-агыйның чугула сорулгаларын шиитпирлээринче, планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче аныяктарның күжүн мобилизастаар талазы-биле ажылды доктаамал сайзырангайжыдып келген. Бо хүннерде районда бүдүрүлгениң шиитпирлиг участокторында комсомолчу-аныяктарның 30 коллективтери бар. Мында 700 ажыг кижи ажылдап турар. «Шекпээр» совхозтуң ВЛКСМ 60 чылы аттыг сүт-бараан фермазы, «Тыва дагдүгү» комбинаттың энергоцехи, «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының комсомолчу-аныяктарның хову-трактор бригадазы болгаш өске-даа коллективтер эрес соруктуг, чогаадыкчы идепкей-биле ажылдап турар. Бо коллективтерде аныяктарның амыдыралында болуп турар болушкуннарны доктаамал өөренип көрүп, четпестерни чайладырының хемчеглерин өйшаанда ап келген. Партия организацияларының талазындан сагыш салыышкыны багай эвес түңнелдерни берип турар.

Ооң чижээн «Хемчик» совхозта парткомнуң ажылының стилинден көргүзүп болур. Совхозта комсомол организациязы — хөй эки эгелээшкиннерниң инициатору. Чыл бүрүде комсомолчу путёвка-биле 30—35 аныяктарны сакманщиктедип чорудуп турар. Хойжуларга дузалажыры-биле комсомолчу-аныяктарның мал чеми белеткээр болгаш септелге кылыр бригадалары доктаамал ажылдап келген. Комсомол комитеди аныяктар болгаш назы четпээннер ортузунга корум-чурум үрээр чорукту болдурбас дээш баш удур алыр хемчеглерни эки тургускан. Бо талазы-биле ажылды совхозта бүгү хөй-нитти организациялары парткомнуң бадылааны чаңгыс аай комплекстиг план ёзугаар чорударын чедип алган.

Организакчы, ажыл-агыйжы болгаш кижизидикчи ажылдың бир демниг чорутканының түңнелинде совхозтуң ажыл-ишчилери эрткен чылын болгаш бо чылдың эрткен айларында багай эвес көргүзүглерни чедип алган.

Бо чижектен алгаш көөрге, кайда-ла партия организациялары комсомолга, хөй-нити организацияларынга удуртулганы амгы үениң негелдезинге дүүштүр тургускан болдур, мында ажыл-херек үре-түңнелдиг болур. Аныяктарның негелде-хереглелдеринге дыңнангыр болурун, оларның инициативазын деткиирин, чогаадыкчы чорууң хөгжүдериниң чугулазын партия доктаамал айтып келген.

Партия райкому комсомолду удуртур талазы-биле ажылды доктаамал сайзырангайжыдып, ону кичээнгейниң төвүнге тургускан. Амгы үеде комсомол организацияларында 100 хире коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар ажылдап турар. Партия организацияларының аныяк күштерни ажылдың кол-кол участокторынга таарыштыр тургузар талазы-биле ажылы комсомол организацияларының удуртур органнарынга шыырак билиглиг, эки белеткелдиг ажылдакчыларны депшидер арганы берген. Бисте комсомол организацияларының секретарьларының хөй кезии коммунистер, комсомолдуң политчырдыышкын четкизиниң пропагандистериниң 90 хуузу коммунистер болуп турар.

Комсомолга идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң школазын эрткен аныяктарның партияга хөйү-биле кирип турары районнуң партия организациязының хүрээлениниң өзүлдезинде бир онзагай чүүл болур. Эрткен чылын СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алганнарның 73 хуузу комсомолду дамчыштыр кирген. Бо чылын СЭКП-ниң хүрээлениңге хүлээп алган комсомолчуларның хуузу эрткен чылдыындан куду эвес болуп турар. Ол дээрге бүгү-ле чылдарда районнуң партия организациязының комсомолду дамчыштыр хүрээлен өзүлдезинде бедик көргүзүг болган.

Партия комитеттериниң, эге организацияларының хүн бүрүде сагыш салыышкынының ачызында хөй-хөй комсомол организацияларының ажылы улам тодаргай, ханы утка-шынарлыг апарган.

Ынчалза-даа районда комсомол организацияларының ажылында, ылангыя аңаа партийжи удуртулгада четпестерниң барын чугаалаар апаар. Чамдык партия организациялары аныяктарның мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын шиитпирлээринге комсомол организацияларының ажылын кошкак удуртуп, корум-чурум үрээр, арагалаар, хулиганнаар таварылгаларны шыңгыы негелдели-биле көрбейн турар.

Идей-кижизидилгелиг ажылды экижидер талазы-биле хемчеглерни ап турза-даа, аныяктарның болгаш назы четпээннерниң аразында кем-херек үүлгедир чоруктар ам-даа бар. Партия райкому, эге организациялар хөй-нити организациялары-биле кады аныяктар ортузунда корум-чурум үрээр чоруктарны болдурбазының талазы-биле комплекстиг хемчеглерни ап турар.

Амгы үеде кол кичээнгейни алган хемчеглерниң санынче эвес, а шынарынче, ажылдың дээштиниң бедидеринче угландырып турар бис. Аныяктарны бүдүрүлгениң шиитпирлиг участокторынга социалистиг чарышка калбаа-биле киириштирер талазы-биле комсомол организацияларының ажылынче шыңгыы кичээнгей салыры партия организацияларының чугула сорулгазы. Партия организацияларының удуртулгазы-биле комсомолчулары болгаш аныяктарның планныг онаалдалар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүселдезинче организастаар талазы-биле ажылды комсомол организациялары база күштелдирип турар. Ынчалза-даа кылза чогуур чүүлдер ам-даа хөй. Кедээ ажыл-агыйга, ылангыя хой ажылынга комсомолчу-аныяктар бригадаларын тургузар талазы-биле айтырыгларны шиитпирлээри негеттинип турар. «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп ростовчуларның эгелээшкинин, ипатовчу арганы калбаа-биле нептередип шыдавайн турар. Ынчангаш партия райкому, чер-черде партия организациялары бо талазы-биле ажылды күштелдирер, участок бүрүзүнге бедик негелделиг, организастыг чорукту тургузар дээш коммунистерниң болгаш комсомолчуларның харысалгазын бедидер. Оңгу беш чылдың сөөлгү чылын чедиишкинниг доозар дээш социалистиг чарышты калбартып, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төлептиг уткуурунче бүгү күштү мобилизастаар сорулгалыг.

Ш. КУУЛАР.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

СЭКП ТК-ның деткээни дуржулга дугайында

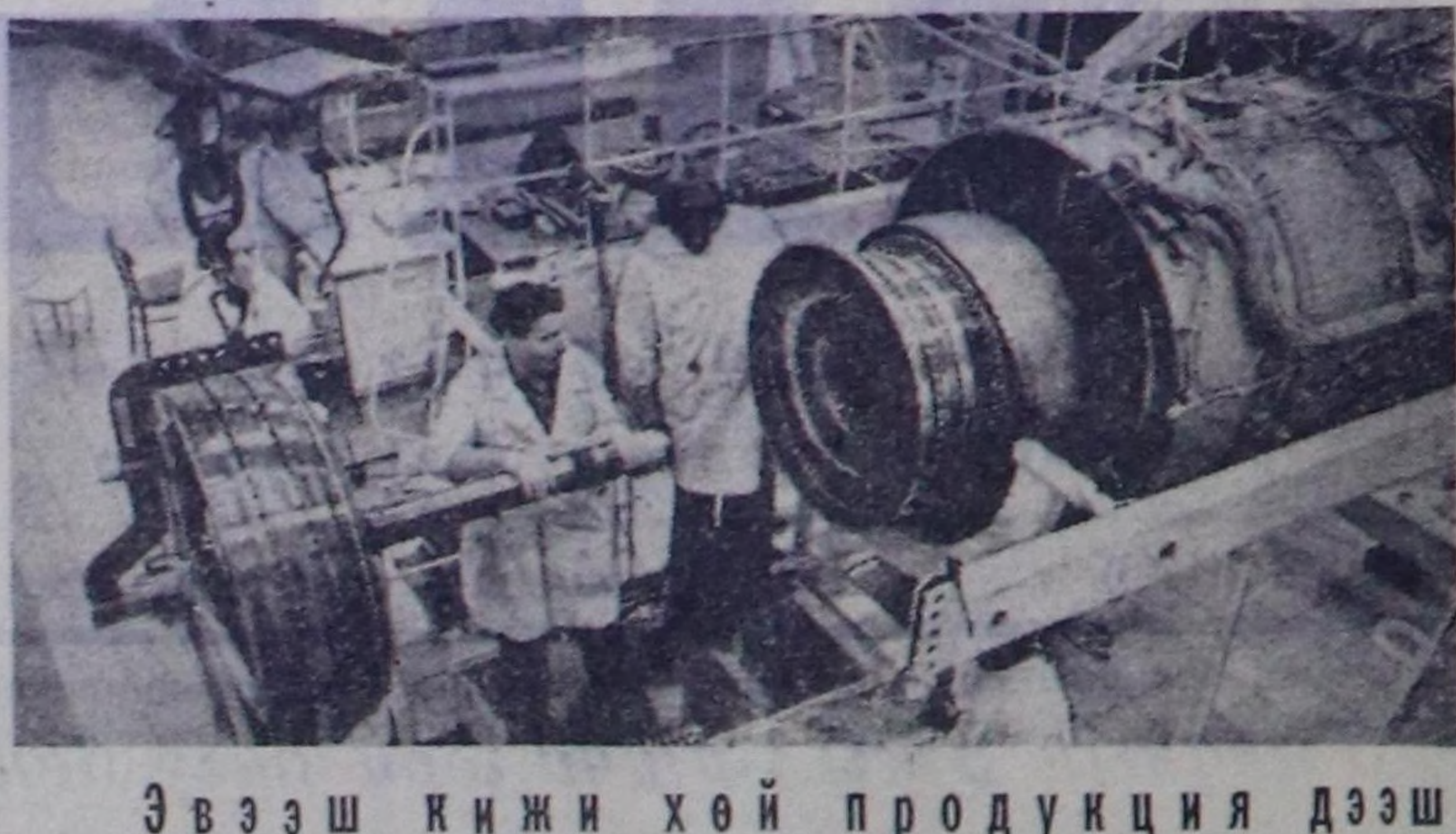

Эвээш кижи хөй продукция дээш

Ярослав область. СЭКП ТК-ның чөөнтэ чаа үндүргени «Он бирги беш чылда ажылдап турарларның санын өстүрбейн үлетпүр бүдүрүлгезин көвүдедир дугайында Ярослав областың партия организациязының инициативазының дугайында» доктаалында Рыбинниң мотор кылыкчыларының эгелээшкининиң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге чугула ужур-дузалыын демдеглээн. 1978—1985 чылдарда эрги-ле шөлдерге, ажылдакчыларның санын немевейн тургаш, продукция бүдүрүлгезиниң хемчээлин 2,8 катап улгаттырар сорулганы олар салганнар. Оон аңгыда ужар чүүл моторларын бүдүрерин дөрт катап өстүрери ында көрдүнген.

Салган сорулганы бүрүн күүседири-биле Рыбинниң мотор тудуушкун бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективи техниктиг эде дерилгениң планын күүседип турар. Цехтерде бедик бүдүрүкчүлүг дерилгелер тургустунган, ажылчыннар күш-ажылдың мурнакчы арга-дуржулгазын шиңгээдип ап турарлар. Ооң түңнелинде, эрткен 4,5 чылда бүдүрүлгениң хемчээли 57,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык 59,6 хуу өскен.

Амгы үеде каттыжыышкынның коллективи СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуур, 1980 чылдың болгаш оңгу беш чылдың ниити планнарын бүрүн күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыкан. Бүдүрүлгениң ажынтыын, ажылдың шынарын чедип албышаан, технологияны чаартып, чаа техниканы бүрүн шиңгээдип тургаш, эртип турар чылда бүдүрүлгениң хемчээлин 9,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 9,2 хуу бедидер сорулганы машина тудукчулары салганнар.

ЧУРУКТА: «Ил-62 М» деп пассажир самолёдунуң шимчедикчизин чыып эптеп турары.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Амыдыралдың совет овур-хевири

ЭКИ МӨЗҮ

Ону даштындан көргеш, чоннуң «чыткан хой тургуспас» дижири сагышка кирер. Улус оон чүве айтырар болза, дораан-на харыы бериксевес. Шак ындыг бүдүштүг, хүнге додукканындан хүрең-кызыл шырайлыг, эрессимээр карактарлыг, аныяк оолду Тес-Хемде таныывас кижи ховар. Ооң ат-сывын Владимир Бадарчы дээр. Ажылдаар чери—Тес-Хем районнуң арга-арыг ажыл-агыйы. Ол—ДТ-75 дээр бульдозерниң башкарыкчызы. Бо коллективке Бадарчы келгеш үр болу берген, хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи. Хөй-нитти даалгазы — профэвилел комитединиң кежигүнү. Ол хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар.

Кандыг-даа берге ажылды аңаа дагзырга, ол оспаксырап, янзы-бүрү чылдагааннар дилеп турбас. Шагның дөрт эргилдезиниң үезинде онаашкан ажылын, хөй-нитти херээн ыяап-ла эки күүседир. Совет кижиниң ёзулуг мөзү-шынары сиңниккен трактористи эш-өөрү мактаар. Ол Балгазынның механизация училищезин эки өөредилге, чурум-биле доозкаш, төрээн Самагалдайынга бөгүнге чедир үзүктел чок ажылдап келген. Владимир мергежилин хүн бүрү бедидип тургаш, ийиги класстың тракторизи апарган. Ооң арга-дуржулгазы бедээн.

Мергежилдиг тракторист бодунуң башкарган техниказынга камныг. Ол хамык ажылының чажыттарын, байлак арга-дуржулгазын эгелеп чоруур аныяк механизаторларга күзелдиг-биле дамчыдып, билбинмес чүүлдерни айтып бээр. Чамдыкта боттуг дузаны бо-ла көргүзе берген турар. Аңаа кандыг-даа ажылды кылдыртып каарга, ону кончуг эки күүседир. Арга-арыг ажыл-агыйының кылыр чүүлдери өскелерден дыка ылгалдыг. Чай боорга ол-шык, малгаштыг, орук-чирни оңгул-чиңгил, шаптараазыннар тайгалардан ыяш-даш үндүр сөөртүр, орук кылыр, чер андарар дээш-ле бээр. Кыжын чыккылама сооккa орук чок, өске техника чедип албас черлерден чудук сөөртүр, ыяш-даш, дилиг материалдары дажыыр дээш чорууп бээр. Ынчалза-даа ол бергелерни ооң ажылга сундулуу, үлүт тура-соруу, чүткүлдүг, кызымаккай чоруу-биле тиилеп үнер.

Ол кандыг-бир ажылче чоруурунуң даалгазын алганда, техниказының байдалын хынамчалыг хынап, кылып алыр. Ооң бир эки мөзүзү ол. Мурнакчы механизатор 1979 чылда «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Районнуң Хүндүлел самбыразынга ооң чуруун база киирген.

Владимир Бадарчы өг-бүлезинге ээлдек, хүндүлээчел, ийи уругларның адазы. Оларның өөредилгези, келир үези дээш сагыш салып чоруур. Ооң бир эки мөзүзү ында деп бодаар мен.

Эрзинче-даа, Шуурмакче-даа ажыл-агыйының аайы-биле даалга алгаш, бо-ла хаптар. Ол үе-шакты, кывар-чаар материалды камнап алгаш келир. Коммунист, күш-ажылдың шалыпчызы дунмазы Михаил Бадарчыны бодунуң мергежилинге өөреткен. Михаил ам Совет Армияның хүрээлелинде. Политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергиини. Ында Владимирниң киирген үлүү база бар.

Бо чылын ниитиниң мал чеминиң белеткелинге ол идепкейлиг киришкен. Он ажыг тонна сиген белеткээр даалгазын күүсеткен.

Амгы үеде ол кышкы ажылдарга белеткенип эгелээн. Чыжыргана чыырынга херектиг ажылдарны кылып, ыяш белеткээр черлерниң оруун аштап, арыглаан. Дуржулгалыг механизатор партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышта идепкейлиг киржип, улам соруктуг ажылдап турар.

К. КУУЛАР.

БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮ ДЭЭШ

Лидия Викторовна Черезова Кызылдың эът комбинадының мал согар цегиниң мурнакчы ажылчыннарының бирээзи. Ол мында он беш чыл улаштыр ажылдап, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Ээлчег нормазын доктаамал 100—115 хууга күүседири аңаа чаңчыл апарган. Бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылы дээш Лидия Викторовна Черезовага коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты тывыскан.

ЧУРУКТА: Л. В. Черезова.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Кыштаглаашкынга белеткел

БО АЙДА ДООСТУР

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйлары бо чылын 11 муң баш мыйыстыг бода, 148 муң баш шээр малды, 340 хире тевени болгаш 2070 чылгыны кыштадыр. Бо бүгүге материал-техниктиг бааза четчир: инек кажаазы—41, бызаа кажаазы — 26, хой кажаазы — 358, хаван кажаазы — 5, мал семиртир үш шөл база ажылдап турар. Кыжын малдың суггадын 31 кудук, суг сөөртүр 45 машина хандырар. Малчыннарның эргезинге 35 кызыл-булуң, 51 чунар-бажың болгаш бир муң хире бажың турар.

Районнуң ишчилери кыштаглаашкынга белеткелди чазын-на эгелээн. Кыштаглаашкынга белеткел ажылдары чорудар тускай комиссияны райкүүскомнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Валентин Хангаев баштаан. Ол комиссияның хыналдазының түңнелинден алырга, «ҮТКА 25 чылы», Жданов аттыг совхозтар ажылды багай эвес организастаан, «Ак-Туруг» биле «Найырал» совхозтарда кышка белеткел кошкак.

Бо хүннерде үстүнде адаттынган кажаалардан 14 белен эвес. Оларның септелгезинде болгаш кыштаглар белеткелинде 107 кежигүннүг 20 звено үргүлчү ажылдап турар. Кышка белеткел бо айда доостур.

В. МААДЫР-ООЛ.

БЕРГЕ БОЛЗА-ДАА...

Эрткен кыш Ээрбек девискээринге берге болган. Ынчалза-даа Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң чамдык хойжулары мал чемин четчир кылдыр белеткеп алганының ачызында багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Чижээлээрге, Алексей Опай, Кушкаштаар Седип-оол, Дамдың-оол Каадыр-оол олар чүс хойга онаалтыр 100—102 хураганны доруктуруп алган.

Д. КУУЛАР.

ШӨЛДҮ ЧӨП АЖЫГЛААР

Мал чеминиң белеткели чугула кампания дээрзи кижи бүрүзүнге билдингир. Чайгаар үнген сиген шөлдериниң хөйүн Тес-Хем унун дургаар кижи санап четпес. «Чодураа» совхозтуң № 1 хойжу бригадазының сиген кезер кол чери Кызыл-Чыраады ап көрээл. Ол бригаданың мал чеми белеткеп турган малчыннары-биле чугаалажырга, бо алаакты суггарып алыр болза, курлак чедир сигенни өстүрүп ап болур. Мыңаа улуг күштүң, тускай төлевилелдиң херээ чок. Аңаа-ла ажыл-агыйжы чорук херек. Эки суггаргаш, трактор-биле аңаа чеди хонук ажылдаар болза, ол бригаданың 300 тонна сиген кезер планын чүгле Кызыл-Чыраадан ап болур. Совхозтуң дирекциязы бо талазы-биле хемчегни дарый алыры күзенчиг.

Сиген шөлдериниң байдалы кандыгыл? Сигенни ам колдуунда техника-биле кезер апарган. Ындыг болганда шөл янзы-бүрү ыяштардан, демирдестен, үрелген техниканың кезектеринден аштаттынган турар ужурлуг. А районнуң сиген шөлдери аштаттынмайн турар. Сиген кезер машинага пресс дузаа-даа ораалтына бээр-дир, малга чем каап бээр оңгачалар-даа сиген аразында чыдар-дыр. Өске демир-дес аймаан чүү дээр, ону кижи санап четпес. Ол хөй чүведен кежээ бир үрелир чүве? Ол бисти солуп, дугуруп турда үе-шак манаар эвес.

Эң эптиг үеде, сиген шөлүнүң сигенин агаап алганда дуза дилээр, өөреникчилер сиген шөлүн аштажып бээр дээрзинге бүзүрөп болур. Бо бүгүнү чедип алыр болза, сиген кезер машинаны, кадыырны-даа ажыглаарының хуусаазы үр болур болгаш эвээш эвес камналганы совхозтарга бээр дээрзи чугаажок.

К. КОДУР-ООЛ.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНЗЕ-ДАА

Эрзинде «Чаа орук» совхозтуң ишчилери эрткен кыштың берге болганындан түңнелди үндүргеш, мал чемин хөйнү белеткеп алырын шиитпирлээннер. Ынчангаш бо талазы-биле ажылды ам-даа уламчылап турар.

Мал чеминиң белеткелиниң социалистиг чарыжынга Василий Тойбаанның удурткан бригадазы тергиидеп келген. Сентябрьның баштайгы он хонуунда база-ла ол бригада тиилекчи болган. Ук бригаданың кежигүннериниң чедиишкининге тураскаадып, совхозтуң күш-ажылчы алдар түгүн көдүрген болгаш 50 рубль-биле шаңнаан. Бригада бодунуң мал чеми белеткээр планын 103,8 хуу күүсеткен.

Социалистиг чарыштың тиилекчизи бригадада мурнакчылар хөй. Ылаңгыя Чопуй Балдар, Ендан Бизен, Сандан-оол Билиикти, Сүге Шыдыраа, Мандаа Бады олар мактадып турар.

Белеткээн сигенни кыштагларже сөөртүп турар. Маңаа Тойбаанның, Б. Севилбааның бригадалары үлегерин көргүскен. Мал чеминиң белеткекчилери шалыпчы ажылын СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскаадып турар. Олар план күүсеттинзе-даа, ажылын уламчылавышаан.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

СОВХОЗТА ТУДУГЛАР

Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң девискээринде чаа тудугларның саны чыл бүрү көвүдеп турар. Маңаа беш звенодан тургустунган тудуг бригадазының киирип турар үлүү улуг. Бо чазын бир муң кубометр ыяшты кезип белеткээш, 400-400 хой кирер ийи кажааны туткан. Тудуг бригадазының кежигүннери ниитиниң малынга сиген белеткээр ажылдарга идепкейлиг киржип, 50 тонна планын ажыр күүсеткеннер. Сиген белеткелинге Сарыг-кыс Кара-Салдың звенозу шылгараан. Мурнакчы звенонуң кежигүннери Миша Ондар, Анай Куулар, Буянды Монгуш олар эки киришкеннер.

Совхозтуң тудуг бригадазы малчыннарның кыштагларында чеди бажыңны болгаш тос кажааның септелгезин бүрүн дооскан. Доткан-оол Монгуштуң удуртуп турар звенозу чеден хаван кирер кажааның тудуун ноябрь 7-ниң бетинде доозар хүлээлгени алган ажылдап турар.

К. МОНГУШ.

ХҮННҮҢ СОРУЛГАЛАРЫНГА ДҮҮШТҮРЕР

Оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче ажыл-ишчилерни мобилизастаар херекке көскү агитация чугула черни ээлеп турар. Ынчангаш СЭКП Эрзин райкому, парткомнар, партия эге организациялары политиктиг көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин экижидеринче кичээнгей салып келген. Партия хуралдарынга, партбюроларга бо айтырыгны чугаалажып, оон үндүрген шиитпирлерин күүседир дээш хүн бүрү ажылдап турар. Чоруттунган ажылдың түңнелинде район төвүнде, суурларда, күш-ажылчы коллективтерде, организацияларда, совхозтарда, школаларда чамдык ажылдар кылдынган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг күүседиринче, партияның ээлчеглиг XXVI съездизин төлептиг уткуурунче, съездиге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартырынче, күш-ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче кыйгырып турар лозуннар, плакаттар район төвүнде, суурларда, коллективтерде, бригадаларда бар.

Районнуң амыдырал хандырылга комбинады көскү агитация-биле эки дериттинген. Коллективтиң алган социалистиг хүлээлгелерин көскү черде аскан, оон ай, квартал санында күүселдезин, кайы цех мурнааның социалистиг чарыштың экранында көргүскен. Бо комбинаттың ишчилери «Чагыкчылардан чаңгыс-даа хомудал чок ажылдаар» деп кыйгырыг-биле ажылдап турар. Ынчангаш даараныкчы, быжыкчы, идик септээр, даараар, чурук тырттырар болгаш өске-даа кижилер үрей кылыышкын чокка ажылдаар дээш демисежип, ону амыдыралга боттандырып келген.

Профэвилел, комсомол организацияларының, херээженнер чөвүлелиниң, улусчу контрольдуң булуңнарын багай эвес дерээн, мында коллектив кежигүннериниң ажылын, амыдыралын, хөй-ниитиниң ажылынга киржилгезин тодаргай бижээн.

Комбинатта партия организациязы (секретары Д. К. Хертек) көскү агитацияның дээштиин бедидер, коллектив кежигүннериниң хүн бүрү сорулгалары-биле дүүштүрер хемчеглерни ап турар.

Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң конторазының девискээринде коллективтиң оңгу беш чылда болгаш 1980 чылда планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин айыткан стендилер бар. Ол ышкаш чарыштыр кылган көргүзүг самбыразындан магазиннерниң квартал санында канчаар ажылдааның оон көрүп ап болур. Районнуң конторазының коридорунда магазиннер аразында социалистиг чарыштың түңнелин айлап, он хонуктап үндүрер экранны аскан. Айда азы он хонукта планын күүсеткен магазиннерниң эргелекчилери «ракетага» ужудар, оларның фамилиязын, аттарын кызыл саазында чараштыр бижээш, азып каан. Планныг онаалда күүседип шыдаваанннар «язы-мелегей» мунар, оларны ак саазында бижээн болур. Планныг онаалдаларны күүсединге болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга оон улуг салдарны чедирип турары билдингир.

Көскү агитация

Эрзин суурнуң көскү агитациязын экижидеринче партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи болгаш бүдүрүлгелерде, албан организацияларда партия организациялары элээн кичээнгейни салып келгени илдең. Ону кудумчуларда стендилер, плакаттар, лозуннар тодаргайы-биле көргүзүп турар. Көскү агитацияны чогуур үезинде чаартпайн келгениниңден чамдык стендилерниң будуктарының өңү оңган, саннары болгаш сөстери көзүлбестей берген. Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң, столовая, гостиница чанында болгаш өске-даа черлерде стендилер эргижирээн, ону хүнүнүң сорулгаларынга дүүштүр чаарты кылыры негеттинип турар. СЭКП-ниң XXVI съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуурунче ажылчы чоннарны кыйгырган лозуннар район төвүнде ам-даа эвээш. Ону магазиннер, столовая чанынга азары чугула.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң бажыңының чанында Күш-ажылчы алдарның түгү, Хүндүлел самбыразы, районнуң ажыл-ишчилериниң планныг онаалдаларын айыткан стенд бар. Күш-ажылчы алдар түгүнүң дежээнде чураан чурук эргижирээш, будуу карталып калган. Мурнакчы коллективтиң адын азы кижиниң фамилиязын бижээш, азар черниң шили бузулган. Сентябрьның баштайгы он хонуунда тукту кымга-даа тураскаадып көдүрбээн. Ооң чанында Хүндүлел самбыразында районнуң мурнакчыларының чуруктарын улгаттыр тырттыргаш, азып каан болза-даа чуруктар чыпшырган кызыл пөстер оңган, чамдык чуруктар хоорлуп келгилээн.

Партия райкомунуң болгаш райкүүском бажыңынга кирип келгеш, «Социалистиг чарыштың көргүзүглери» дээн самбыраны кижи бүрүзү сонуургай бээр. Ынчалзажок ону чогуур өйүнде база чаартпайн турар. Бистер сентябрьның эгезинде аңаа баргаш, мал чеминиң белеткелиниң байдалын сонуургап көөрүвүске, чүгле август 20-ге чедир көргүзүглер бар болду.

«Чаа орук», Ленин аттыг совхозтарның төптеринде көскү агитацияның байдалы багай. Ажыл-агыйларның планныг онаалдаларын чураан стендилер, көргүзүг самбыралары, контора кырында аскан тук, чамдык лозуннар шуут оңган, оларны дыка үр үениң иштинде чаартпаан. Күш-ажылчы алдар туктарын кылганы көрүш чок. Социалистиг чарыштың мурнакчыларынга тураскаадып ол туктарны көдүрбейн турар. Бо суурларда ажыл-ишчилерни СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVI съездизин төлептиг уткуурунче кыйгырган чаңгыс лозуң, плакат-даа чок.

Үстүнде адаан совхозтарның партбюролары (секретарьлары А. Барым, К. Седип) политиктиг көскү агитацияның ужур-дузазын үнелеп көрүп, бо талазында четпестерни чайладыр дээш хемчеглерни алыр апаар.

Районнуң совхозтарының парткомнары, партия эге организациялары күш-ажылчы коллективтерде четпестерни илередип, ону чайладырынга «Чанныктарны», «Дүвүрээзиннинг медээлерни» ам-даа чедир ажыглавайн турар. Күш-ажылдың, хөй-ниитиниң чурумун үрээрлерни аңаа шүгүмчүлевейн, оларның бүдүрүлгеге чедирген когаралын илеретпейн келген.

Эрзинчилер партияның ээлчеглиг съездизинге, область болгаш район конференцияларынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш ажылдап турарлар. Ону чедиишкинниг күүседиринче ажыл-ишчилерни мобилизастаарынга бир чугула черни ээлээр ужурлуг, көскү агитацияның бүгү хевирлерин ажыглаары, ону дээштиг болдурары—районнуң партия организациязының сорулгаларының бирээзи.

Т. ХЕРТЕК,

«Шынның» тускай корр.

Интернационалчы маадыр

ВАСИЛИЙ ПОРИКТИ МЫНДА УТПААН

— Черле ынчаш, адап-сурап чораащ чедип келгеннер олдур аа ...— деп, оон авазы чугаалай-дыр.

Бис оон-биле 1966 чылда ужурашканывыс ол чүве. Василийниң төрүттүнген суурунга бээн келгеним ол. Хүн чырыткыландыр хүннээректээн, ол хиреде-ле хем кырын ак аржыыл дег туман шуглапкан, шөлдерде тараа өзүп үнүп келген, калбак делгем шынааларны ногаан торгу дег өъп сиген, чечек бүргээн. Бир-ле катап бо черниң каас-чараш бойдузунуң, бүгү чүүлдерниң дугайын Василийниң чугаалап чораанын сактып келдим. «Черле ынчаш, адап-сурап чораащ, чедип келгеннер олдур-аа»... Бо-ла сөстерни оон авазы база катап чугаалады. А мен чүнү-даа чугаалап шыдаваан мен.

Тараачын өг-бүлениң бажыңының арыг-силиин аажок. Мени столче чалап олурткан соонда-даа, кырган ие аңаа олурбаан. Холдарын нугуй туткулап, чажы борбаңайның дамдылаан карактары-биле менче кайгап алган тур. Эрткен дайынның аар-берге халавы оон карактарынга база көстүп келгени ол боор.

1942—1944 чылдарда немец-фашистерге удур Францияга совет партизаннарының демиселиниң, бистиң-биле кады оларның акы-дуңмалышкы тулчуушкуннарының. 1964 чылдың июль 21-де ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты тывыскан Василий Пориктиң эрес маадырлыг чоруктарының дугайында мурнунда хөй чүүлдерни бижээн. Өске чурттуң девискээринге өлген солдаттың алдарынга болгаш иезинге оларның оглунуң амыдыралының сөөлгү хүннериниң дугайын чугаалап бээр дээш үр манаашкынның соонда манаа чедип келгеним бо. Оон дугайында билир-ле чүүлдеримни шуптузун оларга чугаалап берип олурдум.

...1941 чылда гитлерчи араатаннар совет черже ханылап кирип кел чорааннар. Шериг школазының бирээзиниң курсантызы Василий Порик тулчуушкун үезинде дайзынга туттурган.

Оон соонда ол фашистиг Германияның кара-бажыңнарынга болгаш концлагерьлеринге эң аар-берге човуланга таваржып эрткен. 1943 чылдың февраль эгезинде Сталинград чоогунга улуг тиилелгениң дугайында дыңнадыг дамчып бергенде, Василийни Францияның соңгу талазында Бомонан-Артуа деп черге концлагерьге эккелген.

Аңаа совет патриоттарының комитеди чажыды-биле ажылдап турган. Комсомолчу Порик комитетке дораан-на кирген. Удурланыышкынның киржикчилери-биле харылзааны тургузуп, туттурган кижилерниң лагерьден дезип чоруурунга ол дузалап, ону организастап тургаш, а сөөлүнде боду дезип чорупкан. Оон соонда ол Францияның Па-де-Калеге партизан отрядының баштыңчызы болу берген.

1944 чылдың апрельдиң төнчүзүнде фашистер ажылчын хоорайжыгаш Дрокурга аглаашкынны кылган. Василий Порик биле оон оралакчызы Иван Колесников бүзээлээшкинге таваржы бээрлер. Олар сөөлгү окка чедир боолап тургаш, он-он гитлерчилерни узуткап, чок кылганнар. Колесников аңаа өлүртүп каан, Порик оң талакы бүдүнче балыглаткаш, дайзыннарга база катап туттурган.

Ол ханныг тулчуушкунуң соонда үш-ле хонганда «кайгамчык эрес-дидим курсант» Сан-Никезте кара-бажыңдан дезип чоруткан дээрзиниң дугайын менээ дыңнаткан.

Кижи кайгаар чүве! Сан-Никезте кара-бажыңдан кым-даа дезип үнүп шыдаваан билдингир турган.

Ол дугайын Василий сөөлзүреди менээ чугаалаан.

Өлүртүр кижилерниң өрээлинге ону олуртуп каан. Балыглаттырган черинден хан төктүп турган. Холдарын демир-биле кинчилеп каан. Боо кузумууру-биле мага-бодун хан чучук кылдыр эттеп каан. Чиңге, чидиг демирлер-биле өй-өйде шиштеп турган. Холдарының бир талазында демирлиг кинчиниң серенгиниң үш ыяжын диштер аразынче суп тургаш, адырып алган. Ону ханага чыпшыр баглап каан кинчиниң база адыра идип алган. Бодунуң чыткан камеразынче немец таңныылды кажарлап көгүдүп киирип алгаш, демир кинчи-биле соп кааш, ханада кызыы үттен үнгеп үне берген. Херелденчек чырыткылардан чаштып, караңгы черлеп соястап чорааш, кара-бажыңның хериминиң девискээрин эрте берген. Удаваанда ийи хана херимнерни база ажып эрткен.

Оон соонда чаштып чорааш, дорттап он чеди километрни эрткеш, дан хаязында Дрокурда коммунистер Оффрлерниң бажыңнарынга чедип келген. Баштай дезип үнгеш, чаштып турган бажыны база ол. Шак-ла ынчан аңаа ужуражыры-биле олче чорупкан мен.

Оон арны элээн агарып баксырай берген, бир буду аксак, ынчалзажок ол хүлүмзүревишаан, кара-бажыңдан дезип, үнген тоолчургу чоруктуң дугайын менээ чугаалап, холундан адырып каапканы кинчи демирни менээ көргүзүп «дүрген өөрүмге чедип, ажыл-херекче кирзимзе» деп олурган чүве.

1944 чылдың июль 21-де Василий Па-де-Кальге эш-өөрү-биле ужуражып, катап база тулчуп эгелээри-биле чедип келген. Ынчан бис оон-биле «Удавас ужурашкыже, байырлыг!» деп чугаалашкаш, Антуанетте кафеге чарылган бис. Моон сагыш салыр, кылдыр ужурлуг чүүлдери-ле хөй болгай деп чүвени эки билип турдум, оон хөглүг-даа аажок болду.

Бодумнуң өңнүүм-биле сөөлгү катап ужуражырым ол деп чүвени ынчан бодаваан-даа мен. Коргунчуг таварылга оон даартазында болган. Василийниң өскерликчи шивишкиниң сөглеп берипкени-биле фашист каргыс шагдааларның холунга кирген.

Василий Пориктиң салым-чолу элээн каш хонуктар эрткенде билдинген. Июль 22-де, суббота кежээзинде судтавайнда ону боолап өлүргеш, Арасс шивээзиниң оңгарынче киир октапкан.

1944 чылдың сентябрьде бистиң черивистен фашист дээрбечилерни үндүр сывырган соонда Эммилия Оффр «авай» Василийниң мөчүзүн ол шивээниң оңгарындан тып алган. 1941—1944 чылдарда ийи чүс патриоттарны фашистер боолап өлүргеш, ол оңгарже киир октапканнар. Оффрларның сагыш салыышкыны-биле Василий Порикти Арасстың чоогунда Энен-Льетар хөөрүнге оон эжи Иван Колесников-биле кожа хөөржүдүп кааннар.

Чылдар эртип турар. Мээң кадайым Ивет-биле Энен-Льетар хөөрүнге бо-ла чеде бээр бис, аңаа баргаш оон хөөрүнүң кырынга өңгүр кызыл чечектерни салып турар, бис. Аңаа барган саныңда-ла: «Эрткен дайынның халавын утпанар!» — деп амгы үениң аныяктарынга чугаалаар күзел хайныгыр кээр.

...Мээң чурттап эрткен чылдарым төөгүнүң кичээндирин сагындырып кээр. Бүгү ажылчын кижилер база-ла ынчаар болап турар дээрзинге бүзүрээр мен. Ону Пориктиң болгаш оон эш-өөрүнүң дайын үезинде тулчуп турган чери Соңгу Францияның ажылчыннарының өмүнээзинден чугаалап турарым ол.

Француз-совет найыралдың төрүттүнүп тыптып келгени таварылга бе? Чок, оон үнген дөзү ханы, ол дээрге ийи күрүнелерниң боттарының төнчүзүнге үндезилеттинип тывылган.

Бистиң улустарывысты чүү каттыштырып турарыл? Оларның иниги күзел-соруу, хамыктың мурнунда тайбың дугайында сагыш салыышкын-дыр. Бүгү улустар, хамыктың мурнунда бодунуң черинге дайынның халавын көрүп эрткен улустар чер-делегейге бөжүг тайбыңның болгаш чавырлыышкынның принциптериниң тиилелгези дээш күжениишкиннерин каттыштырып турзун!

Андре **ПЬЕРРАР**,
Француз чогаалчы.

(«Комсомольская правда» солундан).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ЖУРНАЛИСТЕР СЪЕЗДИЗИ

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Демократтыг Республиканың журналистериниң тургузукчу съездизи Кабулга болуп эрткен. Республиканың бүгү журналистер коллективтериниң — солуннарның, журналдарның, радионуң, телевидениениң, Бахтар информация агентилелиниң болгаш ном үндүрер черлериниң 450 төлээлекчилери тургузукчу съездиге киришкен. СЭКП ТК-ның кежигүнү, «Известия» солунунуң кол редакторы П. Ф. Алексеев баштаан ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң делегациязы съездиге база олурушкан.

Апрель революциязының хереэ дээш, бодунуң чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлген АДР-ниң журналистериниң тураскаалының минутада сактыышкынының ёзулалын делегаттар болгаш залчылар кылган.

Америк империализмниң, кыдат гегемонизмниң болгаш оларның реакцылыг чалчаларының хөлезиленген дээрбечилерин когун үзе узуткаарын бирги ээлчегиниң чугула сорулгазы кылдыр салган Афганистан Улусчу-демократтыг партияның ТК-зының III пленумунуң соонда чуртта кедурлүүшкүннүң байдалында журналистерниң съездизи болуп эртип турарын АУДП ТК-зының Чиңгине секретары, АДР-ниң Революстуг Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министри Бабрак Кармальдың ат салганы АУДП ТК-ның, АДР-ниң Революстуг Чөвүлелиниң болгаш чазааның съездиге байырлыг чагаазында онзалап демдеглээн. Бистиң улуг кожавыс— Совет Эвилелиниң чаагай сеткилдиг дузаламчызынга даянып алгаш, партия болгаш чазактың, афган армияның ап чоруткан шиитпирлиг хемчеглери чаа тургузугнуң дайзыннарының калчаалыг планнарын сый шапкан. Чурттуң чонунуң бүгү кезектери партияны долгандыр улам сырый каттыжып, революстуг эрге-чагырганың социал чөленгиижи быжыгып, депшилгелиг үндезни чаартылгаларның программазы амыдыралга чайгылыш чок боттанып турар деп чагаада айыткан.

Революцияның эчизинге чедир долу тиилелгезин хандырар төлээде, дайзыннарның удурланыышкынын чүгле шериг талазы-биле эвес, харын-даа идеологтуг фронтуга база сый шавар херек. Медээлдиг чаа кижини кижизидер нарын херекке партияның бир дугаар дузалакчызының, коллективтиг пропагандистиң болгаш агитаторнуң ролюн массалыг информацияның органнары, мурнакчы журналистика ойнаар ужурлуг деп документиде онзалап демдеглээн.

ССРЭ-ниң журналистер эвилелиниң делегациязының удуртукчузу П. Ф. Алексеевтиң съездиге чугаазын оон делегаттары чылыы-биле уткаан.

АДР-ниң Журналистер эвилелиниң тургустунганының чарлаан резолюцияны делегаттар кол илеткелдерни чугаалажып көрген соонда бир үн-биле хүлээп алган болгаш ол чогаадыкчы эвилелдиң уставы бадылаттынган.

Эвилелдиң баштаар чери болгаш ревизия комиссиязын соңгаан. АДР-ниң информация болгаш культура министриниң бирги оралакчызы Саид Мухаммед Масудту баштаар черниң даргазынга соңгаан. Баштаар черниң составынга Афганистанның сураглыг 21 журналистери кирген.

ЙУДР-ниң даштыкы херектер министриниң медеглели

БЕЙРУТ. (СЭТА). АКШ-тың Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте агрессиялыг чимзениишкиннери, Персид мугулдурунга америк шериг күчүзүн мөөңнээни, америк шериг базаларын чер болганга немей эндере тургузуп, эрги базаларың Пентагоннуң чаартып турары чүгле араб чурттарның хамаарышпас чоруунга эвес, харын-даа бүгү делегейге тайбыңның херээнге, улустарның айыыл чок чоруунга улуг кыжаныышкын болуп турар деп, Йемен Улус-Демократтыг Республиканың даштыкы херектер министри Салем Мухаммед Ливанның «Ан-нида» солунунга берген интервьюзунга медеглээн. Вашингтоннуң Чоокку Чөөн чүкте эң чоок эвилелчизи Израиль америк империализмге деткидип, оон-биле сүлчээлежип алгаш, делегей организацияларының хөй санныг шиитпирлерин херекке албайн, Иерусалимни бодунуң «чаңгыс аай болгаш мөңге» найысылалы кылдыр чарлаан. Израильдиң дайынзырак чагырыкчылары эжелеп алган араб девискээрлерниң үндезин чурттакчыларынга удур ханныг үүлгедиглерни кылып, кожазы араб чурттарга, хамыктың мурнунда Ливанга удур өжээттен халдаашкыннарны кылып делегейниң бо районунга дүшкүүрлүг чорукту улам чидигленадирип турар-дыр деп, министр айыткан.

Империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның өжээттен хөделиишкиннеринге удур депшилгелиг болгаш демократтыг бүгү күштерниң сырый каттыжыышкынын хандырары, делегейниң революстуг шимчээшкини-биле араб нацияның чаңгыс эвии быжыглаары эргежок чугула деп, ол чугаалан.

ХӨЙ МУҢ КИЖИ КИРЖИКЧИЛИГ ЧЫСКААЛ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалия революцияның демдээ болур кызыл тукчугаштарлыг болгаш чечектерлиг чүс-чүс муң кижилер Лиссабоннуң төп кудумчуларын доллур чыглып келген. Португалияның Компартиязы болгаш Португалияның демократтыг шимчээшкини составтыг соңгулда блогунуң организастааны массалыг чыскаалга хөй чүс муң ажылчы чоннар киришкен. Чоннуң чаңгыс эви дээш ол соңгулда блогу парламент соңгулдаларынга уткуштур соңгулда кампаниязын ажылчы чоннарның массалыг чыскаалдары-биле эгелээн. Улуг чыскаалдың соон дарый митинг болган. Португалияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары А. Куньял аңаа чүве чугаалаан.

Чагырыкчы коалицияга болгаш барыын үэлдиг партияларга аштырыышкынны таваарыштырарынга болгаш парламентиге демократтарның хөй нуруузун тургузарынга эргежок чугула байдалдар Португалияда бар деп, А. Куньял медеглээн. Демократтыг ёзу-чурумну узуткаар дээн реакцияның планнары ажылчы чоннарның болгаш бүгү улустуң маадырлыг демиселиниң түңнелинде боттанмаан деп, ол чугаалаан.

Соцпартия-даа, оон тургусканы республиканчы дээр социалистиг фронт-даа республиканың национал хуралынга эң хөй олуттарны ээлеп шыдавас деп, Португалияның Компартиязының Чиңгине секретары айыткан. Чазактың составынга кирер дээш социалистер өске партиялар-биле эвилеледежир ужурга таваржыр. Байдал мындыг боор турар-дыр. ПКП-ниң болгаш СЕН-ниң төлээлери — депутаттар чокка парламентиге демократтыг хөй нурууну тургузары чедип алдынмас деп, ол онзалап демдеглээн.

Чазакка коммунистерниң киржирин Португалияның ажылчы чоннары күзеп турар. Нарын национал айтырыгларны шиитпирлээринге, улус массаларның эрге-ажыктарын камгалаарынга коммунистерниң чазакка киржири эргежок чугула дээрзин ажылчы чоннар билип турар деп, ол чугаалаан.

ОБЪЕКТИВТЕ—МАДРИД

Испанияның найысылалы Мадрид — делегейниң эң-не эрте-бурунгу хоорайларының бирээзи. Мадрид — чараш-ла. Оон кудумчуларында кылдынган архитектураның тураскаалдары хоорайның каш-каш чүс чылдар дургузунда төөгүзүн херечилеп турар. Шаандакы улустарның амыдырал-чуртталгазы ол тураскаалдардан илдең.

Ол хоорай—амгы Испанияның үлетпүр, культура болгаш политиктиг эң улуг төвү. Ында чазак болгаш күрүне албан черлери, банкылар, хөй санныг фирмаларның төлээлери, чүгле ол чуртта эвес, бүгү делегейде сураглыг музейлер, театрлар, төөгүнүң тураскаалдары бар.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Хельсинк чөвүлел хуралдың киржикчилери чурттарның төлээлериниң ужуражылгазы бо чылдың төнчүзүнде Мадридке болур.

ЧУРУКТА: Мадрид ужуражылгазының киржикчилериниң конгресс залы.

Л. ПРИДОРОГИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

САЛЬВАДОРДА БАЙДАЛ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Сальвадорнуң патриоттуг күштери шериг-хамаата хунтага күштүг согуушкуннарны таварыштырарын уламчылап турар. Найысылалдан 15 километр черде Соянанто хоорайга патриоттар 15 бронетранспортерларны узуткаан болгаш шериг складын буза теппипкен. Туралалыкчылар Сан-Висентиге автоколоннаже халдааннар. Оон түңнелинде ийи шериг машиналарын узуткаан, дайзынның 10 солдаттарын өлүрген.

Сан-Мартин суурга, а ол ышкаш найысылалдың ажылчын кварталдарынга шыңгыы тулчуушкуннар база болган. Хунтаның эң-не реаксылыг кежигүнү полковник Гутьеррестиң бажыңын патриоттар боолаан. Полиция начальниги полковник Энрике Паломо өлүрткен. Хосталга болгаш демократия дээш демиселчилерни каржызы-биле шаажылаарынга ол эң идепкейлиг киржип турган.

Чоңга удур ханныг ёзу-чурумну дүжүрер дээш сальвадор улустуң демиселиниң шиитпирлиг шагы чедип келген деп, чаңгыс аай революстуг штаб медеглээн.

Латин Американың болгаш бүгү делегейниң депшилгелиг, демократтыг күштериниң эп-сеткил каттыштырылгазынга болгаш деткимчезинге даянган Сальвадорнуң улус массаларының демисели улам-на калбарып турар деп штабтың медеглелинде айыткан. Сальвадорнуң революстуг, демократтыг бүгү организацияларының чаңгыс эвии болгаш сырый каттыжыышкынын улам-на быжыглаарының эргежок чугулазын ол документиде онзалап айыткан. Чурттуң патриоттуг күштери иштики реакцияның, улуг байларның болгаш империализмниң чонну базар дээн оралдажыышкыннарын чүгле сый шавар эвес, харын-даа долу тиилелгени чедип алыр дээрзинге бүзүрелди Чаңгыс аай штаб илергейлээн.

Улус массаларның улам күштелген удурланыышкынындан корткан хунта эрге-чагыргага ызыртынар дээш калчаалыг хемчеглерни ап турар. Найысылалды доллур солдаттарны ол эккеп алган, дижинге чедир чепсегленген шериглер кудумчуларда чоруп турар. Чазактың албан черлериниң чанында танкыларны эккелген. Хоорайдан үнген азы ынаар кирген бүгү машиналарны үжеп турар.

ТАЙБЫҢГА ЫНАКШЫЛДЫГ ХӨЙ-НИИТИНИҢ ДҮВҮРЭЭШКИНИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Америк аар боо-чепсекти болгаш шериг херекселдерин шыгжаар хөй складтарны Норвегияның девискээринде тургузар дээн планга холбаштыр Соңгу Европа чурттарының тайбыңга ынакшылдыг хөй-ниитизи сеткил дүвүрээшкинин илергейлеп турар.

Америк боо-чепсек складтарын чүгле Норвегияның болгаш Данияның девискээринге тургузар эвес, харын-даа Данияның далай өдүглерин дуглаарын, АКШ-тың шериг-агаар ужар чүүлүнүң базаларын Исландияга калбартырын, ол базаларга америк ядролуг чепсекти нептередирин НАТО-нуң шериг-стратегтиг планнарында айыткан деп, Финляндияның «Тиедонантая» солуну бижээн.

НАТО-нуң планнарында Норвегияны онзалап көрүп турар. Америк электронуг разведканың төвү кылдыр Норвегияның соңгу районнарын, а НАТО-нуң киржикчилери чурттарның шериг өөредилгезин чорудар чер кылдыр ол районнарны ажыглап турары, америк аар боо-чепсектиң болгаш шериг техниказының складтарын тудар деп планнааны ол дугайын тодаргай херечилеп турар-дыр деп, солун айыткан.

Бо районче американнарның шургуп киргени, НАТО-га Норвегияның ролюнун идепкейжээни — Европа диптиң бо безинге күштерниң дең байдалын үрээринге чедирип турар-дыр деп, «Тиедонантая» онзалап демдеглээн.

Аар америк боо-чепсекти Норвегияның девискээринге тургузар дугайында айтырыг Норвегияның чазааның болгаш эрге-чагыргада чагырыкчы Норвегияның ажылчын партиязының мурнунга нарын айтырыгларны таварыштырган деп, Финляндияның улуг солуну болур «Хельсингин саномат» бижээн. Америк аар боо-чепсекти Норвегияның девискээринге тургузар дээч айыылдыг планнарга удур демисел чуртта улам калбарып турарын ол солун айыткан.

Норвегияның чазааның ийи кежигүннери — министрлер Э. Ферде болгаш С. Ренбек олар Норвегияның ажылчын партиязының удуртулгазының хуралынга [illegible] чугаалаан болгаш америк аар боо-чепсекти чурттуң девискээринге тургузар дээн планнарга удур бадылаарын ажыы-биле медеглээннер.

АМЫДЫРАЛЧЫ ЧУГУЛА СОРУЛГА

ПАРИЖ. (СЭТА). Тайбың дээш, боо-чепсекти дүжүрер дээш демисел амгы үеде кажангызындан-даа артык чугула амыдыралчы сорулга болуп турар деп, Францияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Ж. Марше «Юманите» солунунуң чаңчыл болган байырлалының үезинде чугаазынга онзалап демдеглээн.

Боо-чепсекти эндере бүдүрериин империализм улам күштелдирип турар болганда, бо демиселдиң ужур-дузазы онза улгадып турар деп, ол айыткан. Ортумак ыраккылдың ядролуг чаа ракеталарын Европага эккеп тургузарын НАТО планнап турар, а Каттышкан Штаттар авантюрачы ядролуг чаа стратегияны чогаадып турар.

Империализмниң туружу кошкаан тудум-на ол улам араатанзып, айыылдыг хөделиишкиннерни кылып турар. Боливиядан Мурнуу Кореяга чедир, Сальвадордан Мурнуу-Африка Республикага болгаш Гватемалага чедир күчүлээшкинниң эң-не дерзии хевирлерин империализм ажыглап турар деп, Ж. Марше чугаалаан. Кижиниң эргезиниң «камгалакчызы» кылдыр бодун адаттынып алган империализм бөдүүн кижилерни кээргел чокка хилинчектеп, дарлап, өлүрүп, кырып турар.

Ынчаарга делегейниң бүгү улустарының демиселиниң, хөделиишкиннериниң чаңгыс эви тайбыңны, чавырлыышкынны, тайбың кожа-хелбээ дугуннаашкынны камгалап шыдаар деп, Француз компартияның Чиңгине секретары демдеглээн. Империализмге чаа-чаа согуушкуннарны таварыштырар ужурлуг бис деп, ол чугаалаан.

Бодунуң хамаарышпас бүрүн эргезин долузу-биле ажыглаар арганы француз улуска бээр херек деп, Ж. Марше айыткан. Вашингтонга азы Боннга, Брюссельге хүлээп алдынган шиитпирлерден Францияның хамааржырын, ол шиитпирлерге чагыртырын бистер, коммунистер кажан-даа болдурбас бис деп, ол медеглээн.

Өртемчей кырынга тайбыңны болгаш депшилгени хандырарынга социалистиг чурттарның шиитпирлиг ролюн Францияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары онзалап демдеглээн. Социалистиг чурттарның салдары болгаш күчүзү турбаан болза, империалистиг күрүнелер айыылдыг үүлгедиглерин шагда-ла кылган турар ийик деп, ол айыткан.

Буураашкынның эриинде

ТОКИО. (СЭТА). Вашингтоннуң Мурнуу Корейда үргүлчү солчуп турар чалчалары чүгле боо-чепсектиң күжү-биле эрге-чагыргада ызыртынып турар болгаш чуртту экономиктиг бүрүн хоозураашкынның эриинде чедире берген.

Сеулдан келген медээлерни ёзугаар алырга, бо чылдың баштайгы чартыында Мурнуу Кореяның национал продуктузу эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 1,9 хуу кызырылган.

Ажыл чок чоруктуң деңнели удавас 6 хуу бедиир болгаш чуртта ажыл чоктарның саны чыл төнчүзүнде 750—800 муң чедир көвүдээр. Чурттуң экономиктиг байдалы ол хире бергедээн-даа болза Вашингтоннуң Сеулда чалчалары хөй миллион долларны АКШ-тан шериг чепсээн садып алырынга чарыгдап, бодунуң чонунга удур дайынны херек кырында чорудуп турар. Мурнуу Корейга 88 миллион доллар өртектиг боо-чепсекти Американың Каттышкан Штаттары чоокку үеде садар дээн.

Шыңгыы дүвүрээшкин

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың шериг күжүн ында улам-на мөөңнеп турары-биле холбаштыр Чоокку Чөөн чүктүң болгаш Персид мугулдурунуң улустары сагыш-сеткилдиң шыңгыы дүвүрээзинин илергейлеп турар. Персид мугулдурунуң нефть байлаан эжелеп алыр дээш «дүрген хөделириниң күштерин» ажыглаар талазы-биле кедергей чажыт планнарны Вашингтонда стратегтерниң ажылдап кылган дугайында дыңнадыглар-биле холбаштыр ол районнуң күрүнелериниң аразында дүвүрээзини улам күштелген деп, «Тайм» журнал бижээн.

Чоокку Чөөн чүкке болгаш Персид мугулдурунга бодунуң согуужу күштерин улам-на мөөңнээринче угланган Пентагоннуң кедергей идепкейжээн хөделиишкиннери ындыг айыылзыныышкыннарны болдуруп турар. «Дүрген хөделириниң күштериниң» составындан ийи муң шериглерин, а ол ышкаш хөй санныг шериг техниказын база чепсек-херекселдерни АКШ-тан чоокку үеде Египетче чорудар деп турарын Пентагон албан ёзузу-биле тускай бадыткаан. Ол шериглерниң хөй нуруузу — парашюттуг десант күштери болур. Египетте Рас-Банас шериг ужар чүүл баазазын чаартыр болгаш 16 муң кижилиг америк дивизияны аңаа эң чоокку хүннерде Каттышкан Штаттар эккеп тургузар бодап турар.

Амгы үеде Индий океанда 32 корабльдер составтыг эң хөй америк шериг-далай күштери чоруп турар. Ол америк шериг күштериниң аразында ийи авианосецтар, беш десант корабльдери, 1.800 далай чадаг-шериглери бар.

Э. Кеннединиң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «ССРЭ-биле кады ажылдажылганы хөгжүдериниң болдунар-ла аргаларын» АКШ оюп эртпес ужурлуг деп, америк политиктиг ажылдакчы сенатор Э. Кеннеди медеглээн. Оон ол медеглелин конгресстиң «Конгрешнл рекорд» деп тускай журналынга парлаан. Совет-америк харылзаалар доктаамал өскерлип турар, ынчалзажок күрүнелер аразынга харылзааларның утланыышкыннарын тодаргайлаан кол принциптер өскерилге чок артар ужурлуг деп, ол демдеглээн. «Ылаңгыя дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының аргаларын дилеп тывар херек» деп, сенатор бижээн.

ҮРЕП ТУРАР

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучия Улус Республиканың бот-эргезин үрээрин Тайландының эрге-чагыргалары амдаа үргүлчүлеп турарын СПК агентилел дыңнаткан.

Бо чылдың сентябрь 8-тен 10-га чедир безин Тайландының шериг самолёттары болгаш вертолеттары Кампучияның агаар делгеминче хөй удаа шургуп кирген болгаш Батамбанг база Поусат можуларының кырынга шпиончу ужудуушкуннары кылган.

Кампучияның можуларының кызыгаар районнарын Тайландының шериглери минометтар болгаш артиллерия-биле база боолап турган. Тайландыдан чоруткан бөлүк шпионнар Пноммелай суурнуң районунга тайбың чурттакчыларже халдаан. Кампучия Улус Республиканың кызыгааржылары ол шпионнарга шиитпирлиг согуушкуннарны таварыштырган.

Янзы-бүрү медээлер

«СЪЕЗДИГЕ УТКУШТУР СОРУКТУГ ИШ»

ЕРЕВАН. «СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур соруктуг иш» деп Мясникян аттыг библиотекада ажыттынган ном—чуруктарлыг делгелгениң кыйгырыы ол. Оон экспонаттарынга онгу беш чылдың дургузунда совет улустуң чедип алган чедиишкиннерин көргүскен плакаттарны болгаш диаграммаларны аскан. Делгелгениң чамдык адырларында партияның съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың дугайында чугаалап турар. Арменияның колхозтарында болгаш совхозтарынга калбарган чарыштың дугайында библиотеканың он-он көжүп чоруур делгелгелеринде көргүстүнген. Партийжи чыышты төлептиг уткууру — республиканың «Билиг» ниитилелиниң организастаан лекцияларының болгаш беседаларының кол темазы ол.

• • •

Шак-ла ындыг темалыг делгелгени республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеканың ажылдакчылары база организастааннар. Ында үш кезек бар: «Чарыш — миллионнарның чогаадылгазы», «Совет улуска тайбың болгаш аас-кежик дээш», «Тыва съездиден съезд чедир». Бирги кезекте социалистиг чарышты эки организастап турар коллективтерниң дуржулгазын көргүскен. Оон дараазында бөлүкте кол черни Л. И. Брежневтиң «Кур чер», «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп номнары ээлээн. Бистиң республиканың ишчилериниң онгу беш чылда чедип алган чедиишкиннериниң дугайында үшкү кезекте чугаалап турар. Ында «Ленинниң тугунуң адаа-биле», «Тываның ажылчын ангызы», «Улустарның найыралдыг өг-бүлезинде» деп номнар киргилээн. «Чурт съездиге белеткенип тур» деп бөлүкте чаа-чаа дептерлер кирген. Келген номчукчу оон хөй-хөй ажыктыг чүүлдерни билип алыр.

Бистиң корр.

ХӨГЖҮМГЕ СОНУУРГАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕ

Верх-Ушутекиниң Культура бажыңының коллективиниң чаа концерт программазында өскерилгелериниң бирээзи — дошпулуурга оюн болур. Оон-биле көрүкчүлерни уран чүүлдүң хоочун киржикчизи Николай Трифонович Маков таныштырган.

Улустуң уран чүүлүнге ынакшыл ооң бүгү назынында чарылбайн келген. Ол чүгле дошпулуурга эвес, гармошкага, свирельге чедиишкинниг ойнап шыдаар. Бодунуң музыкага хандыкшылын Николай Трифонович өг-бүлезинге база дамчыдып берген. Оон-биле кады кадайы Мария Федоровна болганчок кады дошпулуурлааш олуруптар.

Маковтарның өг-бүлезиниң бичелери база музыкага хандыкшылдыг. Оларның улуг оглу Евгений профессионал хөгжүмчү апарган. Ол ам Марий АССР-ниң хөгжүм театрының оркестринде ажылдап турар болгаш Казань консерваториязында бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ол өөредилге черинин дипломун оларның ортун оглу Сергей чоокта чаа алган. Эгелеп чоруур аныяк композиторнуң чогаалдары Марий АССР-ниң радиозунга болгаш концерттерге болганчок чаңгыланыр. Маковтарның биче оглу Алексей музыка чокка шыдавас. Ол республиканың культура-чырыдышкын училищезиниң сургуулу.

Л. КОНОРЕВ,
СЭТА-ның корр.
Куженер.
Марий АССР.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛДА ТӨРҮТТҮНГЕН

Иркутск областың Усть-Илимск хоорайда чаа-чаа тудуглар немешкен.

ЧУРУКТА: «Аленушка» уруглар садының «далайы» чылды өттүр доңмас.

З. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЫЛЫГ СӨСКЕ ТӨЛЕПТИГ

Наташа билип кээрге-ле авазы эмчи сестразы турган. Иези дег ак халаттан, аржыыл азы бөрттен кедипкеш, аарыгларга удур ачы-буянныг эмчи болурун ол школачы тургаш-ла күзеп чораан. Ортумак школаның онгу клазын ол эки өөредилгелиг дооскан.

Дээди өөредилге черинге кирериниң экзаменин дужаагаш, Красноярскиниң медицина институдунче хапкан. Ол институтту 1970 чылда дооскаш, өскен, төрээн Эрзининге ажылдары-биле чедип келген.

Наталья Васильевна ам Эрзин район эмнелгезинде-иштики аарыглар эмчизи. Ол онаашкан ажылынга кызымак, чонунга эвилең, ээлдек. Ылаңгыя эмнелгеге келген кижилерниң аарыын шын тодарадыр, дүрген эмнээр дээш дыка сагыш човангыр. Оон тодаргай чижээн Эрзин суурда чыдып эмнедир эмнелгениң «Саналдар болгаш сүмелер» дептеринден көрүп болур. Эмнелгеге эмнеткеш, сагыш човангыр өөрүп четтиргенин илереткен чылыг, чымчак сөстерни Наталья Васильевна Хорлууның адрезинде ол дептерде хөй-биле бижээннер.

Ол чүгле район төвүнүң чурттакчыларының эвес, совхозтар төптери суурларның, ырак, чоок турлагларда малчыннарның эргим аалчызы. Чалалгадан аңгыда, тургускан график ёзугаар ол малчыннарга чедип, медицина темазынга лекция, беседаны үргүлчү кылып келген.

Онаашкан ажылындан аңгыда Наталья Хорлуу коллективтиң хөй-нииити ажылдарынга идепкейлиг киржип турар. Эмнелгеде местком болгаш херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү. Кады ажылдап турар эш-өөрүнүң культурлуг дыштанылгазы, хостуг үе-шагын чөп ажыглаары дээш мышкаш айтырыгларже ол кол кичээнгейни салып турар.

Коллективте кады ажылдап турарлары болгаш төрээн суурунуң чону ону ак сеткилдиг ажылы дээш хүндүлээрлер. Чоннуң үнелелинге ол төлептиг-даа.

А. ТАВА.

Культура албан черлериниң кышка белеткели

АЖЫЛ КАЖАН ЭКИЖИИРИЛ?

Тес-Хем районнуң культура албан черлериниң кышка белеткелин хынап, чон ортузунга культура-массалыг ажылдарны чорудуп турарының дугайын сонуургап көрген бис. Районда чеди клуб албан чери, сес библиотека, бир музыка школазы бар. Культура албан черлериниң кышка белеткелиниң дугайында айтырыгны райкүүскомнуң хуралынга чугаалашкаш, тускай доктаалды хүлээп алган. Бо талазы-биле тускай комиссияны база тургускан.

Ындыг турбуже, культура одагларының кышка белеткелин багай организастап турар. Агар септелгени, барык шупту черлерде чоруткан-даа болза, ажылдың шынары багай. Районнуң Культура бажыңын, Берт-Дагның, Чыргаландының көдээ Культура бажыңнарын чугайлааны багай, шалаларны шынар чок дозулаан. Ак-Эриктиң Культура бажыңы кышка шуут белеткеттинмээн. Маңаа капитал септелге чорудар ужурлуг. Шалаларны катап кылыр, эжиктерин, соңгаларны септээр, хаяаларны септеп бүдүүр ужурлуг. Ынчалза-даа бо бүгү кылдынмаан.

Ү. Шынааның көдээ клувунга культура-массалыг хемчеглер эрттирер арга чок, тар, дээвиири чавыс. Чутайлап бу даан-даа болза, ниитизи-биле көрүш чок. Ында библиотека өрээли бичии.

О.Шынаа, Ак-Эрик көдээ культура бажыңнарының тудуун онгу беш чылда кылыры көрдүнген турган, ынчалза-даа чамдык чылдагааннарның ужурундан ол бүтпээн. Ам оларны дараазында беш чылда кылыр. Районнуң төп библиотеказының тудуу ам-даа доозулбаан, ажыл саадап турар. Районнуң библиотекаларын төпчүдери эгелээр болгай, ынчангаш тудугну бо чылын ыяап-ла ажыглалга кирери чугула. Районнуң уруглар библиотеказының бажыңы база чок.

Ак-Эрик, Чыргаланды, О.Шынаа, Ү.Шынаада клуб, библиотека албан черлериниң дериг-херекселдери чедишпес. Концерт хептери чок, черле ынчаш ниитизи-биле дериг-херекселдер, инструментилер чедишпес болуп турар. Ажыл-агыйлар боттарынга хамаарышкан культура албан черлеринге дериг-херексел садып алырынга бүгү талалыг дузаны көргүзер ужурлуг. Бо айтырыг хөй чылдар дургузунда болур-чогууру-биле шиитпирлеттинмейн турар.

Кышкы үеде ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынга культура одагларынга одалга системаларын септеп кылып алыры онза чугула. Чыргаландыда, районнуң Культура бажыңында, Берт-Дагда одалга системазының септелгезин кылбаан. Районнуң культура албан черлеринде одаар чүүлдүң сөөртүлгезин ам-даа дооспаан. Ак-Эриктиң болгаш Ү.Шынааның культура одагларында одаар чүүл шуут чок. Өртке удур камгалалды багай тургускан.

Районнуң культура албан черлеринде 20 клуб ажылдакчызы, 12 библиотека ажылдакчызы бар. 20 кижиниң чүгле ужу тускай ортумак эртемниг, библиотека ажылдакчыларындан пйи кижи дээди эртемниг, беш кижи тускай ортумак эртемниг. Райкүүскомнуң культура килдизи, ажыл-агыйлар удуртукчулары кадрлар өөредип чорудар айтырыгны кичээнгейге албайн турар.

Ак-Эрик, Чыргаланды көдээ Культура бажыңының директорларында специалист эвес кижилер ажылдап турар. Чыргаланды Культура бажыңының штадында директор, уран чүүл удуртукчузу, массовик деп үш кижи санаттынып турза-даа, Культура бажыңы хааглыг болур, культура-массалыг ажылдар чорувайн турар.

Культура ажылдакчыларынга хамаарыштыр көрдүнген чиңгелделерни дыка хөй ажылдакчыларга ам-даа көргүспейн турар. Чыргаландыда, Берт-Дагда, Ү.Шынаада культура ажылдакчыларынга одаар чүүлдү бербейн турар. Ол ышкаш шалынга 30 хуу немей төлевирни совхозтар директорлары боттандырбайн келген. Бо талазы-биле райкүүскомнуң шиитпири турбуже, ол күүсеттинмээн.

Районнуң культура одагларында ажыл-херек канчаар тургустунганыл? Ылаңгыя клуб албан черлеринде ук ажыл чавыс деңнелде. Ажыл планнары безин чок, бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери ажылдавайн турар. Темалыг кежээлер, аас журналдары, бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны эвээш эрттирип турар. Комсомол, спорт организациялары, херээженнер чөвүлелдери дээш өске-даа хөй-нииити организацияларының массалыг хемчеглер эрттиреринге киришпейн турар.

Район библиотеказы-даа, районнуң Культура бажыңы-даа чер-черде культура албан черлеринге методиктиг дуза чедирбейн турар. Район библиотеказы бо талазы-биле ажыл чорудуп турза-даа, көдээ библиотекаларның ажылы багай. Янзы-бүрү хемчеглер эрттирер талазы-биле рекомендациялар көдээ культура албан черлеринде чок.

Тес-Хем районнуң культура албан черлериниң кышка белеткели-даа, ында чорудуп турар ажыл-херектериниң байдалы-даа чогуур негелдеге дүүшпейн турар деп чүве моон-на тодаргай-дыр. Бо талазы-биле дарый хемчеглерни алыры райкүүскомдан, оон культура килдизинден (эргелекчизи К. Д. Баазаң-оол), ол ышкаш чер-черде ажыл-агый удуртукчуларындан, партия организацияларындан негеттинип турар.

С. ШИМИТ,
Пушкин аттыг республика библиотеказының килдис эргелекчизи.
У. ДОЮНДУП,
республиканың эртем-методиктиг төвүнүң сектор эргелекчизи.

АЖЫКТЫГ БОЛГАШ ЭПТИГ

Бистиң чуртувуста күрүне страхованиезиниң хевирлери калбарган болгаш ооң чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли өскен. Ынчангаш күрүне страхованиезиниң янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турарларның саны бистиң республикада база көвүдээн. Ону дараазында сан-түңнеден көрүп болур. Чижээ, страхованиениң бир хевири— амы-тын страхованиезин ажыглап турарларның страхование албаны-биле дугуржулгалары 1976 чылбиле деңнээрге, 1980 чылдың январь 1-де 26 муң рубль чедир өскен. Оон-биле кады страхованиени төлээриниң хемчээли база улгаткан. Чүгле 1979 чылда страхованиениң янзы-бүрү хевирлеринге дугуржулгалыг хамаатыларга 6 млн. 563 муң рубльди, күш-ажыл кылыр арга-шинээн чидиргеннерге (чүгле Кызылда чурттап турарларга) 103 муң рубльди эгиткен.

Сөөлгү чылдарда хамаатылар амы-тын, озал-ондак, уруглар страхованиелерин күзелдии-биле ажыглап турарлар. Уруглар страхованиези 1968 чылдан бээр турган, а 1977 чылдың январь 1-ден эгелеп страхованиениң база бир чаа хевири—уругларның өг-бүле тудуп, бадыланчырының страхованиези тургустунган.

Өг-бүлеге урут немежип, төрүттүнери дег аас-кежик, өөрүшкү кайда боор. Ол хүннден эгелээш, чылдар билдиртпейн шууҗуп эртер. Ынчан ада-иениң мурнунга оларның уруунга азы оглунга кандыг белек бээрил деп айтырыг тургустунуп келир. Бир эвес оглуңар азы кызыңар бичии турда-ла уруглар страхованиезин кылдыртып алган турган болзуңарза, оларның назы четкениниң хүнүнде силерниң ёзулуг белээңер ол болур. Ону кылырда страхованиени каш чыл кылганын, ооң көрдүнген түңүн барымдаалап, ажылдап турар чериңерниң бухгалтериязын дамчыштыр ай санында чогуур түңнү төлээр. Страхование дадывырының хемчээлин уругнуң назы-харын, страхованиениң хуусаазын барымдаалап тургузар. Ынчангаш оглуңарга азы кызыңарга белек кылдыр оларга уруглар страхованиезин кылдыртып алырын утпаңар.

Амы-тынның страхованиезин ажыглап турарларның саны өскен. Ол страхованиени 300-тен өрү түңге беш чыл хуусаалыг кылдыртып ап болур. Ай санында дадывырның хемчээли страхование кылдыртып алган кижиниң назы-харындан хамааржыр.

Кызыл хоорайның күрүне страхование албанының ажылдакчылары страхованиениң ачы-дузазын чурттакчы чонга тайылбырлаар талазы-биле тодаргай ажылдарны чорудуп турарлар. Оон түңнелинде хоорайның чурттакчыларының хөй кезии страхованиениң кайы-бир хевирин ажыглап турар апарган.

Күрүне страхованиезиниң ачы-дузазы улуг дээрзин утпаңар.

М. ПОСКОТИНА,
Кызыл хоорайның күрүне страхование инспекциязының инспектору.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ИДЕПКЕЙИН КӨДҮРГЕН

Улуг-улуг чедиишкиннерлиг болуп эрткен Олимпиада-80 чүгле хөй-хөй чурттарның эрткен дөрт чылда спортчу чедиишкиннериниң көскү болган херечизи эвес, а бөмбүрзектиң спортчу шимчээшкиннииге идепкейни улам көдүрген.

XXII Олимпиаданың чемпионнары — парустуг регатага тергиин эки киришкен бразиль спортчуларны чоокта чаа чурттуң президентизи хүлээп алган болгаш тускай медальдар-биле шаңнаан. Бразилияның национал Олимпий комитединиң удуртукчулары журналистерге берген интервьюзунга Оюннарның түңнелдери дээрге спортчу улуг чедиишкиннерлиг өске чурттарның дуржулгазын өөренип алырынга улуг салдарлыг болган дээрзин каш катап демдеглээннер. Олимпиада үезинде Латин Американың спортчулары өске чурттарның төлээлеринден дыка хөй чүүлдү өөренип алган, ам ону боттарының чуртунга ажыглаар деп турарын чугаалааннар.

Дыка хөй чурттарның национал Олимпий комитеттери хуралдар эрттиргилээн болгаш аңаа Москвага болган Оюннарның киржикчилериниң түңнелдерин, а ол ышкаш ДОК-туң шиитпирин чугаалажып көргеннер. Италияның Олимпий комитединиң президентизи Франко Карраро бодунуң илеткелинге Москва Олимпиадазынга эки үнелелди берген. «Москвага болган маргылдаалар тергиин эки эрткен— деп, ол чугаалаан. — А итали спортчулар багай эвес ойнадылар. Олимпий оюннарының бүдүүзүнде таваржып турган чамдык бергедээшкиннерни эвис тургулаан, ынчалза-даа Москвага чедип алган медальдарывыс бисти хөй-ле кирген»

ССРЭ-ниң Олимпий болгаш спорт комитеттеринче ам-даа чагаалар келбишаан. Делегейниң спорт федерацияларының удуртукчулары, спортка хандыкшылдыглар Олимпиада-80 дээш чүгле оргкомитетке эвес, москвачыларга, ленинградчыларга, таллинчилерге, минскижилерге, киевчилерге, бүгү совет кижилерге четтиргенин илередип турар. Найыралчы, хүндүлээчел чорук дээш чылыг сөстер сеткилдиң ханызындан ук чагааларда куттулган.

Спортка хандыкшылдыг чамдык кижилерге Олимпиада байырлал болган болза, тренерлерге болгаш спортчуларга ол шынгыы шылгалда болган. Спорттуң дыка хөй хевирлеринге чаа-чаа «шолбаннар» үнгүлээн. ГДР чурттуг делегей рекордсмени, бедиин халыырынга тиилээн Герд Вессиг удавас 240 сантиметр бедикти шыдаар үе келир деп санап турар.

Эрткен неделяның дургузунда биске делегейниң чаа рекордсмени база немешкен. Парашют-биле халыырынга улуг чедиишкиннииг болган бис. Орджоникидзе чоогунга Валентина Закорецкая сес муң метр черден чедиишкиннииг халаан. Ол хире чедиишкиннииг болган баштайгы херээжен спортчу Валентина болур.

В. ВЛАДИМИРОВ,
(СЭТА).

ЧҮРЭЭВИСТИҢ ЫРЫ

Чечек шыпкан аянчыгашка Байкал-Амур магистралының тудугжуларының мурнунга-даа, Ыраккы чөөн чүкте крейсерниң палубазынга-даа, Москвада күрүнениң концерт залының чайынначак залынга-даа — каяа-даа ук ансамбльди өөрүшкү-биле уткуп, магадап ханмас. Москваның пионерлерниң болгаш школачыларының В. Локтев аттыг ыры болгаш танцы ансамблиниң аныяк күүседикчилериниң уран мергежили ол хире бедик-тир.

Ук коллектив тургустунгандан бээр 39 чыл чеде берген, ынчан аңаа чүгле 39 кижи кирип турган. Москва консерваториязының студентизи музыкант Владимир Локтев каш он уругларны Пионерлер бажыңынга чыып алгаш, ажылдап эгелээн.

Коллектив үндезилеттингенде баштайгы хүннерден тура-ла Төрээн чуртунуң салым-чолу-биле ооң холбаалыы илерей берген. 1942 чылдың эгезинде-ле ансамбль госпитальдарга балыглаттырганнарга, фронтуже чоруп турганнарга оюн көргүзүп эгелээн. Уруглар Калинин фронтузунга чеде бергеш, дайынчылар мурнунга оюн көргүзе бээрге Москваның камгалакчыларының сеткил-чүрээ хайнып, дайзынны улам коор хоон чок болу бээрлер. Ансамбльдиң 17 киржикчизинге «Москва камгалалы» дээш медальды тывыскан, оларның удуртукчузу Владимир Локтевти Кызыл Сылдыс орден-биле шаңнаан.

Оон бээр-ле ансамбль улуг орукту эрткен болгаш 1200 хире уругларны хаара тудуп турар чогаадыкчы улуг коллектив апарган. Москвада Ленин дагларында Пионерлер ордузунга олар хүннүң-не чыглып келирлер. Ыраажылар бөлүүнде — алды чүс уруглар. Улустуң хөгжүм херекселдериниң болгаш хореография бөлүктеринде база алды чүс уруглар кирип турар. Ол херек кырында хөй чылдар дургузунда уруглар эстетиктиг кижизидилгениң школазын эртип турар кончуг улуг өөредилге комплекизи болуп турар.

Школа назыны четпээн алды харлыг бичиилер «Үрезинчигештер» деп ниити ыр бөлүүнге келирлер. Чаңгыс үнге ырлаарының баштайгы чаңчылдарынга өөренип алгаш олар «Коңгулуурчугашка» баар, оон соонда «Сылдысчыгашка» келир. Ортаа класстарның уруглары «Пионер» деп бөлүкте, үстүкү классчылар — «Чалыы назында» ырлап турар. Ырлаарының мергежилинге уруглар шак мынчаар чоорту өөренип ап турарлар.

Хормейстерлер болгаш дирижёрлар, башкылар болгаш хореографтар чогаадыкчы энергиязыны, сагыш-сеткилиниң эриг-чымчаан уругларга бараан болдурганнар. Янзы-бүрү нарын характерлиг улуг коллективти ансамбльдиң уран чүүл удуртукчузу, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Алексей Ильин удуртуп турар. Ол мергежилдиг дирижёр, салымныг организакчы. Ол кезээде-ле дүвүрээн чоруур: белеткелдер болгаш ужуражылгалар, концерттерге дирижерлаары, программа тургузары дээш, уругларның чайгы дыштанылгазы дээш чүү чок дээр...

Ансамбльдиң барып турар чери хөй, сураглыг коллективтер болгаш артистер аңаа адаарган болур. Ансамбль бистиң чуртувустан дашкаар безин хөй удаа чоруп, Чехословакияга, Польшага, Норвегияга, Финляндияга, ГДР-ге болгаш Европаның өске-даа күрүнелеринге уран чүүлүн бараалгадып чораан. Ансамбльдиң концерттерин каяа-даа сонуургал-биле хүлээп ап турар.

Ансамбльдиң репертуары доктаамал чаартынып турар. Классиктерниң хөй үнге бижээн чогаалдары-даа, орус ыр-даа, ССРЭ-ниң болгаш даштыкы чурттарның улустарының аас чогаалы-даа күүселдеде кирип турар. Оон аңгыда хөй-ле пионер ырлары бар, оларны эң баштай-ла маңаа ырлап эгелегилээр. Ансамбль сөөлгү чылдарда А. Флярковскийниң «Салгалдарның эстафетазы» деп ораториязы, Ю. Чичковтуң «Чүрээвистиң ыры» деп кантатазы, О. Хромушкинниң «Пионержи сөс» деп ыры черлиг улуг чогаалдарны безин күүседип турар апарган.

Ансамбльдиң эң тергиин күүселделериниң бирээзи—бүгү диптерниң улустарының танцыларын онзагайы-биле көргүзүп турар «Тайбыңның кудумчузу» деп ыры-танцылыг сюита. Ыраажылар, дуэттер, ансамбльдер, хороводтар сценага бот-боттарын солуп турар. Эвилг чараш күүселделер, каъзыргы дег танцылар, баштак болгаш хөглүг оюннар кижиниң кайгады бээр. Музыканың каш янзы аяны, аңгы-аңгы улустарның идик-хеви делегейниң бүгү уругларының найыралының гимнизи болу бээр, Аас-кежиктиг, кежик-чолдуг чалыы салгал чүгле ынчаар ырлап, хөглеп болур.

— Аас чогаалының бистиң программавыста кирип турары таварылга эвес. Кайы-бир чурттуң ыры, танцызы-биле танышкаш, уруглар ооң улузуң чогаадылгада илереттинген сагыш-сеткилин ханы билип алырлар. Өөреникчилеривиске интернационалчы чорукту шак ынчаар кижизидип турар бис— деп, Алексей Ильин чугаалап турар.

Улуг театрның ыраажылары, Наталья Бессмертнова, Владимир Васильев, Тамара Синявская ышкаш ат-сураглыг артистер баштайгы базымнарын бо ансамбльге эгелээнинге локтевчилер чөптүг-биле чоргаарланырлар.

Ансамбльдиң дыка хөй кижизидиптиргеннери хормейстерлер, дирижёрлар, оркестр, нипти ыр артистери болу бергилээн.

Хамык ужур чүгле ында эвес. Чүс-чүс уругларны ансамбль кайгамчык чүүлче, чогаадылгаже хандыкшыда бергени кол чүве ол. Олар ону бүгү назынында утпастар.

Михаил САДОВСКИЙ.
(ПМА).

ЧАА УНИВЕРСИТЕТ АЖЫТТЫНГАН

Волгоград хоорайда ажыттынган чаа университетке сентябрь 1-де чаа өөредилге чылы эгелээн. Конкурстарлыг экзаменнерниң түңнелинде ол дээди өөредилге черинге 250 кижи хүлээп алдынган. Студентилер физиканы, математиканы, төөгүнү, орус болгаш роман-герман филологияны өөренирлер. Аңаа киргеннерниң хөй кезии дүүнгү школачылар.

Ол университет дээрге Волгоград хоорайда тос дугаар университет болур. Хоорайның «хоочун» университеттери он-он муң дээди эртемниг специалистерни белеткеп үндүрген.

Чаа өөредилге чылында Волгоградта чаа университеттиң чүгле өөредилге корпузу ажыглалга кирген. Башкыларның болгаш студентилерниң санының моон соңгаар өзеринбиле чергелештир ону ам-даа улгаттырар сорулга амдыгаалтан салдынган. Келир үеде ооң девискээри 65 гектар апаар.

Александр ЕВРЕИНОВ,
ПМА-ның корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 18-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа. 10.40—Эртенги сула шимчээшкин. 11.05—**«Горнистер, харыыланар!»** 11.35—Ч. Диккенс—**«Эдвин Друдтуң чажыды».** Хөй сериялыг телешии. 2-ги сериязы. 13.05—Медээлер. 13.10—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 —**«Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктеп».** Кинопрограмма: **«Бираның болгаш Биджанның эриктеринде», «Соңгу чүктүң угуулзалары».** 17.00—**«А. Н. Островскийниң амыдыралы».** 2-ги дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Телемедээлер. 18.15—**«Хөй-нииити амыдыралының экраны».** Дамчыдылга. 18.45 — Телемедээлер. 18.55 —**«СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг уткуулуңар!»** Дамчыдылга. 19.25—Чарлалдар. 19.30—**«Экран өңнүктерин чыып тур».** (ССРЭ— ЧССР). 20.15—**Бөгүн делегейде.** 20.30—**«Кижи болгаш хоойлу».** 21.00—**«Эдвин Друдтуң чажыды».** Хөй сериялыг телешии. 3-кү сериязы. 22.30—**«Үе».** Информастыг программа. 23.00—Европа чемпионнарының кубогу дээш футбол маргылдаазындан репортаж. **«Женессэш»** (Люксембург)—**«Спартак»** (Москва) командалары ойнаар. 23.10—01.00—**Найысылалдың хөй-нииитизиниң байырлыг хуралы болгаш Ортаакы чөөн чүктүң улуг эртемден-энциклопедизи Ибн Синаның (Авиценнаның) төрүттүнген хүнүнден бээр 1000 харлаан оюнга тураскааткан концерт.** Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. Чапсарда—**Бөгүн делегейде.**

ИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—**«Хөглүг старттар».** 18.45—**Төөгүнүң арыннары. «Стахановчулар».**

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.40 —**«Иркутскиге болган таварылга».**

ТИИЛЕЛГЕ—БИСТИИ

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң шилиндек командазының хоккейжилери сөөлгү ужуражылгага ЧССР-ниң командазын 4:2 санга уткан.

Ынчангаш сентябрьның баштайгы чартыында чеди катап ойнааш, бистиң хоккейжилеривис алды катап тиилээн, а бирээзинге хайымнаан.

Делегей чемпионнары ам чаңып келгеннер. Олар ЧССР-ниң, Швецияның болгаш Финляндияның командалары-биле бо чылдың декабрьда «Известия» солуннуң шаңналы дээш Москвага ужуражырлар.

ШЫДЫРААЧЫ КЫСТАРНЫҢ УЖУРАЖЫЛГАЗЫ

ВИЛЬНЮС. (СЭТА-ның корр). Делегейниң бирги чери дээш херээжен шыдыраачыларның чартык финалга ужуражылгазының бешки салыы соңгаардаан. Удурланычызынга бодаарга эки байдалдыг Марта Латинси (ак тала) 41-ги кежүн бижип алган. Сан 3:1 хевээр, Нана Александрия мурнавышаан.

Маргылдааның алдыгы салыы дүүн болган.

агаар

Республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чаъс чагбас. Соңгу чүк угланыышкынныг хат секундада 5-10 метр күштелир.

Агаар дүне-2 градус чылыгдан 3 градус чедир соор, чамдык районнарга 4-9 градус соор. Хөрзүнге 5-10 градус доңаттаар.

Хүндүс республикада 15-20, Кызылга 17-19 градус чылыыр.

Автооруктарга-көстүрү эки.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Аар суг» 9.30, 11.20, 13.10, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.00, **«Биче черден келген Мария»** 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Зоя» 9.40, **«XX чүс чылдың дээрбечилери»** 12.00, 15.40, 17.30, 21.40, **«Артистиң байырлажыр гастролю»** 13.50, 19.20 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээн төлүм оорлавайн көрүңер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Куш чок дүне» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2477.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном-үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—01376